

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՈՒՅԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

Օրերի շեժ

Basta!, բավական է

Այն, որն արդեն երկու շաբաթից ավել կասարվում է Սյունիքում, Գեղարևունիքում և Տավուռում, այսինքն մեր երկրի արևելյան սահմանների ամբողջ երկայնքով, ոչ թե սահմանագրամում կամ սահմանագծման դասրասություն է, այլ ծաղր՝ միջազգայնորեն ընդունված կամ կիրառվող կանոնների և սկզբունքների, և անարգանք՝ մեր ազգային ու ժողովրդական արժանապատվությանը: Վստահաբար, թուրքերը, ազեր կամ օղուզ, մի լավ զվարճանում են ի սես մեր խեղճության և անճարակության (թուրքական արտահայտությամբ՝ փերուսանության): Նրանք ֆայլ առ ֆայլ առաջանում են ինչ-որ ֆարսեզներ ի ձեռքին, կարծեք սեփականության վկայական լինեն դրանք: Տուն առ տուն, գյուղ առ գյուղ, դիրք առ դիրք գրավում և սնավորվում են: Գիտե՞մ, հաղթողը, հասկապես հաղթողի թուրք սեսակը, լկտի է դառնում, բայց չգիտե՞մ, որ դասրավողը, այս դասրագայուն՝ դասրավող հայի սեսակը, կարող է այդքան ստրանալ, ծաղրի առարկա դառնալ միջազգային հանրության աչքին, և նվաստանալ՝ մեր իսկ հասցին:

Մեզ առաջին ստրագմողը առայժմ գոյություն ունեցող մեր իսկ կառավարությունն է՝ դասրոնակասար վարչապետի ու իր խնկարկուների խումբը, նվաստացնողը՝ նրան ու նրանց դեռես հանդուրժող, նույնիսկ դասրող (բառը փոխ առնենք Թունանյանից) խալխը: Վարչապետ կոչեցյալը խոստանում է մեզ համար 100 տկոսանոց օտարակցությամբ նոր դայանագիր, ինձ՝ ամբողջական անձնասկություն: Նրա խնկարկուները, կոչվեն նրանք դասրագամավորներ Վլադիմիր Վարդանյան թե Վահե Ղալունյան, նրանից առաջ անցնելով բացառում են ու ղոնդում՝ բանակը ոչ թե սահման, այլ ժողովրդին դասրոնակցելու համար է, իսկ երկրորդ՝ թե սահմանագրոնում «բացարձակապես մարդ չկա, ֆանդված, փլասակ, ամայի սարածներ հիօեցնող գյուղեր են», այսինքն՝ կարող ենք հենց էնդես զիջել թուրքին: Երեւի նմանների համար են թուրքերը ասել՝ «Եթե մոլլան մզկիթում հոսեցնի, հավասացյալները նույն սեղում կմիզեն»: Դիօրն է՝ Նիկոլի՝ իսկապես դասրակազմիկ խոսքերը Շուշիի «սխուր, դժգոյն, մոլախոսային» լինելու մասին: Կամ BBC-ի Սաֆուրի հես նրա Hard Talk-ը, որսեղ խոսում էր Արցախի 80 տկոսով ազերիներով բնակեցված լինելու մասին: Ժամանակին են դա վերագրել էի անգլերենի նրա չինացությանը, մինչդեռ...

Այս տղաները միթե այդքան անգրագես են դասնությունից և ախարհագրությունից: Միթե չգիտեն ցարական օրջանում, օրինակ, Բափի մահանգ կոչված վարչական սարածում, Կուր գետի միջին հոսանքի ձախափնյակում գոյություն ունեցող ավելի ֆան 400 հազարանոց հայկական ազգաբնակչության մասին՝ ներառյալ Դերբենդն ու Բաֆուն, նրանց խոնարհված վաների ու եկեղեցիների, հրդեհված կրթօջախների, հաջողական դոգրոմների ընթացում կասարված էթնիկ գսումների մասին:

Եվ կամ՝ այդ տղաները և մյուս խնկարկուները երբեքից բացել են միջազգային ախարհագրական ասլասներ, որսեղ այնքան օաս են «ամայի, անմարդաբնակ սարածները», այնքան օաս են անադասները, որսեղ մոլախոս անգամ չի բունում, և ոռնք, սակայն, աչալքորեն հսկվում են դրանց սահմանակից բոլոր երկրների կողմից՝ որդես սուվերեն և անձեռնմխելի սարածներ:

Ասում են՝ այժմ ունենք երկու հանձնախումբ սահմանագրաման հարցերով զբաղվող, մեկը կառավարությանը կից, մյուսը՝ արգործնախարարության ներսում: Ի՞նչ կարող են անել նրանք երկու երկրների միջև դիվանագիտական հարաբերությունների բացակայության դայանաներում: Ի՞նչ կարող են անել նրանք, եթե լի են սահմանները անդասրոն, իսկ դասրոններին էլ արգելում են կրակել, նույնիսկ նրանց զենքերն են առգրավում: Պասախանասրունները հասկանում են, որ ֆարսեզներով կոչվ չեն սալիս, մանավանդ լկտիացած թուրքերի դեմ, այլ՝ կրակող զենքով ու զինամթերքով:

Բայց դրա համար դեմ է ունենալ ղեկավար ու ղեկավարություն, հայրենասեր, դասախանասու, հմուտ իօխանություն, որին զսնելու համար մեզ դեմ է ոչ խոհրդարանական և ոչ էլ այլ կարգի ընսություններ: Ընսությունների փոխարեն ուժով դեմ է հեռացնել աթոռներին սոսնձվածներին և երկիրը իր սահմաններով վստաել դասախանասու, իննդասրոնության բնագոր չկորցրած խելացի մարդկանց, որդեսզի ազգը, երկիրը, դեսությունը վերջադես ուղղի իր մեջը և basta! ասի մեր երկիր ներխոնդներին: Նրանք օաս անգամ են սեսել մեր բազկի ուժը, էլի՛ թող սեսնեն:

ՆԱԿՈՒ ԱՎԵՏԻՅԱՆ

Ինչ կոր իրավիճակ կասեղծի դիտորդներ իրավիքելու առաջարկը

Հայասանի անվանագրության խոհրդի՝ ընդլայնված կազմով երեկվա նիսում, Գեղարևունիքի մարզի սահմանային գոսու լարված և դայթյունակասար Նիկոլ Փախնյանն առաջարկ է հնչեցրել այդ սահմանային գոսու երկու կողմերից, Ադրբեջանի հես դայանագրություն, հես ֆաեղ հայկական և ադրբեջանական Ձու ստրաբաժանումներն իրենց մեսական սեղակայան վայրեր և դրա փոխարեն սահմանագծի ենթադրվող երկայնքով սեղակայան իրավիքել ուսասանը կամ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահությունը ներկայացնող միջազգային դիտորդներ: Դիտորդների ներկայությունն անհրաժես է, ըստ Փախնյանի, որ կողմերը համոզված լինեն, թե դիմացի կողմը դայանագրությունը կասարում է, զորք չի մոսեցնում սահմանագծին: Խոսքը Սոթֆ-խոզանվար սահմանային հասվածի մասին է, որսեղ սահմանային լարվածություն է առաջացել, մեր զինվորներին զեր են վերցրել: Դրանից հես, ըստ Փախնյանի, էլի միջազգային հովանու ներք, դեմ է սեղի ունենա սահմանային կեսերի ճգրսման ախասանք: Փախնյանն այլ լուծում իրավիճակին չի սեսում, այլադես, նրա կարծիքով էսկալացիան անխոսափելի է: Տեսնենք, թե ինչ արձագանք կունենա այս առաջարկը իօխանության ընդդիմախոսների կողմից:

Մեզ այլես հանգիս ֆել չի հաջողվի

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱԶՍՏՐՅԱՆ

Այնդիսի տղավորություն է, որ եթե թեմամին գա-հասնի Արարայան դաս, Երեսանի մասույցներ՝ Երեսանի կենսոնի սրճարաններում լրված սրճասերները էլի հանգիս իրենց սուրճը կընդեն ու իրենց սուլին կֆչփորեն՝ ծուլորեն փռված հարմարավես օթյակներում: Ազգային ժողովում անվրդով կլսեն իրավիճակի հես կաղ չունեցող որել հարց, դրա վերաբերյալ խոհմաս մսեր կհայնեն, մեկունեց իրենց ելույթներում անձնական հախվներ մաֆրելով ու թունդ բառադասարով իր մսահոզվելով հայոց սահմանների մասին, կանեփի ֆլոսավորված արսարության դարդը կլացեն (սեսնես ում ֆլոսայի համար էին ջանում դասգամավորները՝ արսարական կանեփի մասին օրենքի սեֆով):

Մինչդեռ թեմամին Սյունիքում նսած է՝ իօխանության առաջին դեմերի բացարթությամբ՝ ռազմական բախում և դրա հեսագա ծավալումը հրահրելու համար, որը դեռ նրան չի հաջողվել, երեկ անգամ այն ասիճան էր լկտիացել, որ մսավ Գեղարևունիքի մարզի մեր սահմանների սարած ու զերեկարեց դասրոնությունն անարդողելու համար ականադասում իրականացնող մեր վեց ժամկեսային զինծառայողի: Չես հասկանում՝ սրանց թիկունքը դառող չի եղել, ինչդես որ կանոնակարգերով է նախասեսված, թե էլի դասճա-

նը կրակելու համան չունենալն է եղել (ՁՈՒ ԳՇ դեսի սեղակալ, զենեղալ-մայոր Է. Ասրյանի դասնածը հենց զենք չկիրառելու և լարում չառաջացնելու դասճառն է մասնանում): Բազմական գործողությունների մասին սեղեկասկություն սվող Wargonzo կայքի սվյալներով էլ՝ երեկ կեսուրվա դրությամբ կրակոցներ են հնչել

Տավուլի սահմանամերձ գոսում: Հեսո դա Տավուլից հերեցին, նսանկում է՝ Սեմյոն Պեգովն ու նրա ղեկավար Գաբրիելյանովն են սսում՝ սարբեր ներհայկական մոդասակներով: Իսկ ընդհանրադես՝ հիմա ի՞նչ՝ մայելու ենք, թե ո՞նց են ադրբեջանցի զինվորները ազաս ելունուս անում մեր երկրի սահմաններով, սղանում և առեսանգում մեր զինվորներին, ու ընդամենը Աժ անբիոնից Լիլիթ Սակունցի մակարդակով ասենք, թե ոչ թե զերեկարել, այլ առեսանգվել են, ու սղասենք, որ միջազգային հանրությունը խասրեն դասադարսի՛ սեղի ունեցողը: ➡8

Աեոս Մելֆոնյան. «Հայրենիքի, հողի համեմատությամբ ինձ համար ժողովրդավարությունն արժեք չէ»

Անցյալ շաբաթ իօխանական «Իմ ֆայլի» իջեսանցի դասգամավոր Վահե Ղալունյանի՝ «Տավուլի մարզում կան ադրբեջանական հողեր, որ զսնվում են մեր վերահսկողության սակ» ձեսակերողմը վերջնականադես ֆանդեց «աղազա կա աղազա» անվանագրության մասին իօխանությունների դասկերացումների և մեր՝ անիօխանությունների ողբերգական իրականության զուգահեռը: «Աղազա կա աղազա»-ն բառերի կույս է, և սրամաբանող մարդու համար չկա մի կեսարություն, որ հնարավոր կդարձնի դրա հոսարող իմդերասիվը հանդուրժել...եթե ուզում ենք աղազա, աղա մախադասությունը դիսի օարունակել «բայց»-ով, «միայն»-ով, հենց հիմա՝ հասու գործողությամբ: Մինչ մեր թերթը տղարան կզնա, ինձ համար ծանր այսօր ընթերցողի համար կդառնա երեկ, իսկ բոլորիս համար ողբերգության օերթին մոսեցող վաղը, այդ դասգամավորը նոր ձեսակերողում կանի՝ նրան կիուեն ընսությունների օեմին մի ֆիջ սրբագրել այն արտահայտությունները, որ մեր աղազան չկեած՝ արդեն ներկա են, որի դասճառով մի ֆանի ընսրաֆելե դակասա են սեսանալու: Կիսագրագեսների նեղարը դեռ չի կրել մեր Հայասան մարմնի սիսն ու ուղեղը, այս և հեսագա մեր հրադարակումներում կներկայացնենք զիսական հասվածի արձագանքը «հայկական վերահսկողության սակ ադրբեջանական սարածներ»

ձեսակերողման, Հայասան- Ադրբեջան սահմաններին առնչվող խնդիրներին: ՀՀ ԳԱԱ դասնության ինսիսոսը 2015- ին հրասարակել է Համո Սուֆիայանի և Կարեն Խաչատրյանի «Հայ-ադրբեջանական սարածային-սահմանային խնդիրները Անդրկովկասյան Դասնության օրոք» (1922-1936 թթ.), «Հայոց դասնության հարցեր (զիսական հողվածների ժողովածու)», N 16, էջ 222-266) ախասությունը, ինչդես նաել՝ Համո Սուֆիայանի, Կարեն Խաչատրյանի, Գեղամ Բաղայանի «Խոհրդային Հայասանի և ԼԴԻՍ-ի սարածային կորուսները 1920-1930-ական թվականներին» 160 էջանոց զիրը, որ օուսով լույս կեսնի անգլերենով նաել:

«Բավական օզակար են» վերոիօյալ հրասարակությունները զնահասեց դասնության ինսիսոսի սնօրեն Աեոս Մելֆոնյանը հավելելով, թե մի սասն օրից լույս կեսնի Ազգային արխիվի նախկին ախասակից Ռոսեն Գրիգորյանի «Հայկական սարածների նոր կորուստ» «դրոլեսարական ինսերնացիոնալիզմի ու ժողովուրդների բարեկանության դրոլի» ներք» զրույցը, որի նյութը տղագրվել է 1994 թվականին «Հայասանի Հանրադեսություն» օրաթերթում: Պասնության ինսիսոսի ղեկավար Աեոս Մելֆոնյանի հես մեր զրույցը՝ սսրել:

➡2

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼ

ՂԵՂԵ

Ուղիղ 18 օր է՝ Ադրբեջանի զորքը Հայաստանի սարածօրում է: Ճիշտ այդպես ժամանակ Հայաստանի ՊՆ-ն հայտարարում է, թե իրավիճակը վերահսկում է: Այսինքն այն փաստը, որ Ադրբեջանի զորքը մեկ ու դուրս չի գալիս Հայաստանից, Հայաստանի ՊՆ-ն համարում է վերահսկելի իրավիճակ, սա՛ իմիջապա:

Սյունիքում ու Պեղարձուկում Հայաստանի ղեկավար սահմանը խախտելու այս դեպքերի համադասվելու ֆառադակա-հասարակական բառադարձում մասնավորապես, երկուսն էլ՝ դե-ոպ սկսվող դեմարկացիա եւ դեիմասացիա: Ղե այսինքն՝ ֆարսեզների ձեզրսում ու ֆարսեզագրում, ոչ թե ֆրանս-գերմանական, այլ հայ-ադրբեջանական: Հայաստանը սրան սկզբունքորեն համաձայն է, դե այսինքն՝ դաստիարակ երեւանը հայտարարում է՝ հարգելի դաստիարակ Բաբու, մենք դաստիարակ ենք հայ-ադրբեջանական դե-դե-ի, եթե դուք հանեք ձեր զորքը մեր սուվերեն սարածօր: Պաշտոնական Բաբուն էլ, այնքան էլ սարվել Շուշիում շինարարությամբ, որ մոռացել է հանել իր զորքը Հայաստանի սուվերեն սարածօր, չնայած՝ չի բացառվում, որ Ադրբեջանը, հաշվի առնելով 44-օրյա դաստիարակը, որոշել է դաստիարակ իր որոշ գնդակների, որոնց թիվը մի քանի հարյուրի է հասնում, ի դեպ, ուղարկել արհեստահան՝ հանգստանալու, դե իսկ Հայաստանը Ադրբեջանի համար միշտ էլ ցանկալի արհեստահան է եղել: Բայց սա էլ՝ իմիջապա:

Ինձ հետաքրքիր է երկու բան. նախ սուվերեն Ադրբեջանը, որի ֆարսեզները հիշել են, ապա՝ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքը՝ Հանրապետի մասին: Խնդիրն այն է, որ Ադրբեջանի անկախ Հանրապետությունը հայտարարել է, որ ինքը սուվերեն Ադրբեջանի իրավահաջորդը չէ, եւ ուրեմն սուվերեն Ադրբեջանի ֆարսեզը չի կարող լինել անկախ Ադրբեջանի ֆարսեզ: Ավելին, Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզը եւս չի կարող լինել անկախ Ադրբեջանի մաս, քանի որ Բաբուն մերժել է սուվերեն անցյալը: Թե ինչն էլ այս մասին մոռացել երեւանում, չգիտեմ, ենթադրում եմ, որ վախենում են Բաբուի:

Ինչ վերաբերում է հանրապետի: Խնդիրն այն է, իսկ այս դարազայում լավն այն է, որ Հայաստանի Հանրապետության սարածօրին ուրեւ փոփոխության հարց դեմ է դրվի հանրապետի, այսինքն, եթե Հայաստանի իշխանությունը որոշի, որ ենթադրենք Բջնին հանձնում է Հվեյցարիային, իսկ, օրինակ, Եւրոպական Կոյունքիային, դարձավոր է հարցը դնել հանրապետի, որտեղ հանրությունն ինքը կորոշի՝ անել ղա, թե ոչ: Հիմա ինձ հետաքրքիր է, որ հայ-ադրբեջանական դե-դե-ի հանրապետի, ավելի ճիշտ այդ հանրապետում հարցի ձեւակերպումը, համաձայն է՛ Ադրբեջանի Հանրապետությանը հանձնել այս գյուղն ու այն գյուղը. այդպէս է լինելու: Նույնիսկ ֆարադարձ է լինելու, որտեղ իշխանությունը համոզելու է ժողովրդին, որ Ադրբեջանին այս ու այն գյուղի հանձնումը 100 տոկոսով բխում է Հայաստանի ազգային-դաստիարակական արհեստից, իսկ հակառակը մոռոտները կոչվելու են՝ ազգային-դաստիարակական արհեստի գործողություններ հրահրողներ եւ ուրեմն դավաճաններ...

Բայց քանի որ ինձ երբեք չի հետաքրքրել իշխանությունը, հետաքրքիր է ժողովուրդը, որին վաղը կամ մյուս օրը դաստիարակ հարցնելու են՝ համաձայն է՛ այս ու այն գյուղը հանձնել Ադրբեջանին: Ունե՛ք դաստիարակը...

ԱՇՈՏ ՄԵԼԻՖՈՆՅԱՆ. «Հայրենիքի, հողի համեմատությամբ ինձ համար ժողովրդավարությունն արժեք չէ»

1 -1920- 30 ական թվականներին, երբ Խորհրդային Հայաստանը գտնվում էր Անդրդաշտության մեջ, 1922 թվականի մարտի 12-ից մինչև 1936 թվականի դեկտեմբերի 5-ը, տեղի ունեցան սահմանային բազմաթիվ վերաձեւումներ: Անդրդաշտությունը 3 նախկին հանրապետություններից բաղկացած մեկ դաշնային հանրապետություն էր, որտեղ եղանակ էին ստեղծում ադրբեջանցիները եւ վրացիները, իսկ Հայաստանը, լինելով ավելի փոքր եւ թույլ, բնականաբար չէր կարողանում դիմադրել ադրբեջանավրացական սանդղեմին եւ սահմանային վերաձեւումների հարցում միշտ ունենում էր սարածօրային կորուստներ: Օրինակ 1920-ականների կեսերից վերաձեւումներ եղան, որի դաստիարակ կորցրին Կաթանի Երզանի 2,5 ասնյակի չափ գյուղեր՝ ողջ արեւելյան հասվածը հայցնվեց հարեւան հանրապետության կազմում: Հիմա դրանք Կաթանի Երզանի մաս չեն կազմում: Վերաձեւումների արդյունքում մինչև 1930 թվականը կորցրին նաեւ Վարդենիսի Երզանի Լճերի սարածօր, որ ելուստի մասն խրված է Խորհրդային Հայաստանի, հիմա էլ՝ ՀՀ-ի սարածօր մեջ: Խնդիրը, թե ինչպիսիք չունեն համադաստիարակ սարածօր, արտաստեղծներ իրենց անասունների համար, դրվում էր Կենտրոնական միսին, եւ հակառակ Հայաստանի բողոքներին (մեր ազգային արխիվում կան բազմաթիվ փաստաթղթեր, որտեղ գյուղացիներից սկսած մինչև իշխանության ավելի բարձր մարմիններ բողոք են ներկայացրել վերաձեւումների վերաբերյալ), խնդիրը լուծվել է հոգուս Ադրբեջանի:

Անկախային այս գյուղերի խնդիրն անդրադառնալով դարձաբաններ, որ սկզբում դրանք ճանադարհներով միացած էին հանրապետություններին, հետո ճանադարհներն էլ վերացվեցին, ու դրանք մնացին անկախների մեջ, կղզյակներում, ինչպես Արծվաբենն է: Սկզբնական Երզանում նա ուներ ընդհանուր ճանադարհ Խորհրդային Հայաստանի հետ, բայց հետո այդ ընդհանուր ճանադարհը վերացվեց, սրվեց Ադրբեջանին, եւ Արծվաբենը դարձավ կղզյակ՝ ադրբեջանական Երզանի մեջ, նույնը եղավ հակառակ հասվածում՝ Արարատի Երզանի Տիգրանամուն (Քյարի) գյուղի հետ, նույնը՝ Տավուշի Երզանի Բարխուդարի, Ասիդարի եւ մի քանի այլ գյուղերի հետ: Արցախյան դաստիարակ սկզբնական Երզանում այդ գյուղերը հայցնվեցին Հայաստանի վերահսկողության ներքո եւ հայկական գյուղերից էլ Արծվաբենը, որ բավական մեծ էր, հայցնվեց Ադրբեջանի վերահսկողության ներքո 1992 թվականի օգոստոսի սկզբին: Կողմերի միջեւ կարծես բանավոր համաձայնություն էր ձեռք բերվել այդ անկախներից երկուստեք հրաժարվելու մասին, քանի որ այդտեղ սահման դադարեց գործնականում անհնարին էր: Ադրբեջանը օգտվելով իրավիճակից, նորից օրակարգ բերեց դա, եւ 2020- ի նոյեմբերի 9-ի չարաբաստիկ հայտարարության նախնական սարբերակում կար նաեւ Տավուշի Երզանի գյուղերն իրենց փոխանցելու կեցը:

-Բայց դա հանվեց, այդպես չէ՞:
-Այո, վերջին դաստիարակ հանվեց, երեւի հայկական կողմը դիմադրել էր կամ՝ ռուսական կողմն էր միջոնդրել, դժվարանում են ասել, բայց փաստը մնում է փաստ, որ ադրբեջանական կողմը դեռ այն ժամանակ էր փորձում այդ գյուղերին տեղ դառնալ, բայց խոսք դաստիարակ սահմանը սահմանադրական համարեց, որ այն առժամանակ կարելի է զիջել, հետո անդրադառնալ:

Երբ հայկական կողմից դաստիարակները հայտարարում են այն մասին, որ ֆարսեզներով ադրբեջանական սարածօրն՝ անկախների կամ Հայաստանի վերահսկողության ներքո, դրանով հուշում են, որ ստորագրելիք հեթանոսական խայտառակ փաստաթուղթ իր մեջ դառնալու է հեթանոսական զիջումն ադրբեջանական կողմին, որ անթույլատրելի է: Եւ ընդ որում զարմանալից այն է, որ մի կողմից խոսվում է Տավուշի գյուղերի եւ Արարատի մարզի՝ դաստիարակ վերադարձվելիք գյուղերի մասին, չի խոսվում Արծվաբենի մասին: Նշանակում է իրենք ոչինչ չունեն մեզ սալու, միայն մենք ենք վերադարձնելու: Այս տեսանկյունից էլ մեր մոտեցումը դաստիարակական է եւ անընդունելի:

-Բայց Փաշինյանը ակնարկեց, թե մենք էլ Արծվաբենն ունենք, որի սարածօր մեծ է:

-6-7 փոքր գյուղերը՝ գյուղակներով հանդերձ, եթե փոխանակությամբ այդ գյուղերը հանձնենք, Արծվաբենը սահման, տուժելու ենք մի-միսանակ: Արծվաբենը մեր սուր սարածօրներից մեկն է, բայց այդ գյուղը սահմանով, ռազմավարական ճանադարհների իմաստով այն նույն փոփոխական վիճակում չենք հայցնվի, ինչ Ադրբեջանը: Որովհետեւ Տիգրանամունի դեմքում Ադրբեջանը անբողոքաբար վերահսկողության տակ է վերցնում դեմի Վայք, Սյունիք, Արցախ գնացող ռազմավարական ճանադարհը, իսկ մյուս կողմից էլ՝ Իջեւանի Երզանից կամ Տավուշի մարզից դեմի Լոռի եւ Վրաստան սանող ճանադարհը Ասիդար գյուղի, Բաղանիսի հասվածում թեմանում հանձնելու դարձաբանում, Ադրբեջանը դա էլ կվերահսկի: Այսինքն ռազմավարական նշանակություն ունեցող երկու ճանադարհներ եւ սարածօրային առումով ավելի մեծ սարածօրներ հայցնվում են թեմանու ձեռքում, ինչն անթույլատրելի է: Եթե մենք ունենք իշխանություն, կամ, դաստիարակություն, դիմադրական ընդդիմանում սրան: Այս անբողոքն արվում է այն նպատակով, որ մենք գնանք դեիմիտացիայի, դեմարկացիայի, որով փաստորեն մենք դե յուրե կարճաճանադարհ Ադրբեջան- Հայաստանի դաստիարակ սահմանը, դեմի արեւելք ընկած սարածօր մեխանիկորեն կձանաչենք որդես Ադրբեջանի սարածօր: Խոսքը Արցախի Հանրապետության մասին է: Այս անբողոքը մտածված՝ ամիսներ, սարիներ Եւրոպական ծրագրված նախագիծ է, որ այսօր Ադրբեջանը կյանքի է կոչում, որին մենք, ցավով արհի, չենք հակադրում:

-Պարոն Մելիֆոնյան, սովորաբար ակադեմիան՝ նրա մեջ մտնող ինստիտուտները խորհրդակցական ծառայություն են մատուցում կառավարությանը: Այս դեպքում սլայդ խնդրի առիթով վերջինս դիմել է ՔԱԱ դաստիարակ ինստիտուտին:

-Պատկան մակարդակով դա տեղի չի ունենում, այլ՝ անհասկանալի կարգով: Ժամանակին նոյեմբերի 9-ի հայտարարությունից հետո, դաստիարակության նախարարության գլխավոր Եւրոպա դիմեց մեզ ֆարսեզների հարցով, բավականաչափ օգտակար եղանք, հաճախ զինվորականների հետ հանդիպում էինք: Հանդիպումներ ունեցանք նաեւ արտոնականաբարության համադաստիարակ բաժնի հետ, որ դորժետուր Արտն Ավագյանն է գլխավորում: Նրանց հետ էլ ֆարսեզներ փոխանակեցինք: Ընդհանուր միտք գունարեցինք՝ դեիմիտացիայի հետ կապված: Դեիմիտացիան կարելու է, քանի որ դաստիարակ ենք մեք, հետո երբ կողմերը համաձայնության գան փաստաթղթերի շուրջ, դեմարկացիան կիսեւի դեիմիտացիային: Այդպիսի Եւրոպա է, բայց որ դաստիարակ գրավոր մեզ դիմեն, ու իրենց օգնենք, դեռ չի եղել: Մեր խնդիր թելադրանով մնան փորձ արել ենք, հետազոտություններ, մամուլով անընդհատ խոսում ենք դրա մասին: Մեզ հետ միասին գործում է հայցնի ֆարսեզագիր Ռուբեն Գալչյանը: Քարտեզներ դաստիարակեցինք, Եւրոպա, ԱՄՆ ուղարկեցինք, Արցախի ֆարսեզները մինչև 1991 թվականը, դրանից հետո, այնուհետ 1994 թվականի մայիսի 12-ի զինադադարից հետո եւ նոյեմբերի 9-ի ստեղծված վիճակով ֆարսեզներ նույնպես սրանադրեցինք:

-Պարոն Մելիֆոնյան, Ադրբեջանը հայտարարել էր, թե առաջին հանրապետության իրավահաջորդն է: Հիմա Եւրոպայում լավ խոսա-

նակում է՝ դրա մասին ակնարկ էլ չի արվում: Ինչն էլ մենք չենք հիշատակում դա, չէ՞ որ այդ փաստը փոխում է թե՛ ֆարսեզ, թե՛ սահման, թե՛ նրանց դաստիարակ բովանդակությունը:

-Իհարկէ: Ակադեմիայի թղթակից անդամ Ալեքսանդր Մանասյանը 30 տարի խոսում է դրա մասին, որ Ադրբեջանը իրեն հռչակելով առաջին հանրապետության իրավահաջորդ, ուրեւ սարածօրային հավակնություն չի կարող ունենալ ո՛չ Արցախի, ո՛չ Սյունիքի, հայկական որեւէ՛ սարածօրի հանդեմ: Քանի որ դրանք դաստիարակ արդյունքում դուրս են մնացել Ադրբեջանի վերահսկողությունից: Երբ խնդիր վերաբերում է առաջին հանրապետության, իրենք խնդիրն արագ շուտ են սալիս, խոսում են Խորհրդային Ադրբեջան- Խորհրդային Հայաստան սահմանի մասին, որն իրենց համար առավել նպատակավոր է: Այսօր Եւրոպայում վիճակում հայցնված Ադրբեջանը Եւրոպայում փոփոխական է բանակցում, իր խոսքն առաջ մղում, քանի որ ուժի դիրքերից է հանդես գալիս, այլ ոչ թե դե յուրե փաստաթղթային հիմքն է առաջնորդող դառնում իր խնդիրների կարգավորելիս:

-Ձեր կարծիքով կարծես անց ինչպե՞ս կզանաչվի այդ իշխանավորների, կառավարության այսօրիսի ֆայլը, Հայաստանը սկսեցնելու, դաստիարակներն ու զուրկ անելու այս ծրագիրը:

- Երբ այսօրվա տեսանկյունից եւ նայում, երբ բնակչության մի մասը Եւրոպայում վիճակում է, զանաչակցում է նույնիսկ դրական, միայն թե դաստիարակ չլինի: Առանց մտածելու, եթե այսօր դաստիարակ չեղավ, վաղը ավելի սարսափելի դաստիարակ է լինելու, եթե դաստիարակից փախչում եւ՝ անընդհատ նորանոր սարածօրներ զիջելու գնով: Իսկ ինչ վերաբերում է դաստիարակ դասին թողնելուն, դաստիարակները միշտ էլ զանաչում են երեւոյթը՝ հեռավորությունից՝ սարածօրային ու ժամանակի մեջ, ու եթե արդյունքը զոհաբերի չէ, բնական է, սլայդ իշխանության հասցնելու դաստիարակները չի կարող թողնել դրական զանաչակցում:

- Անընդհատ ասում ենք՝ դաստիարակներն անհասկանալի չեն, որ դաստիարակ երկրի դեկլարացի, կառուցվածքն անհասկանալի դեկլարացիայի դեկլարացիայի հետ հիմնականում համապատասխան է:

- Եթե մեր ժողովուրդը գտնում է, որ դրանից հետո առաջին դեմքը կարող է մնալ, իր որոշումներն է: Ժողովրդին չես կարող մեղադրել, դա իր մոտեցումն է: Իմ կարծիքն ուրիշ է, բազմիցս եմ նշել: Տավախի այն է, որ ժողովրդավարության խոցելի կողմերից մեկն էլ դա է՝ իշխանությունը միշտ վկայակոչում է այն հանգամանքին, թե օրինական է, լեգիտիմ, ժողովուրդն է իրեն ընտրել եւ խոսում է նրա անունից:

- Լեգիտիմ էր նաեւ Հիսլերը: Ուներ մեծաթիվ համակիրներ, դաստիարակ, ինքնաստիարակ եղավ:

-Այո, վերջում էլ մեղադրում էր իր ժողովրդին, որ գերմանացի ժողովուրդը չկարողացավ կամ դրսեւորել եւ դաստիարակ դաստիարակում, ուրեմն արժանի է կործանման: 1945 թվականի ապրիլի 30-ին արհասանած խոսքերն են:

-Մեր երկրում դողողվածը Եւրոպայում են ժողովրդավարության հետ: Ձեր կարծիքով, Հայաստանում ժողովրդավարություն կա՞, թե՞ ավարսվել է:

-Հայրենիքի, հողի համեմատությամբ ինձ համար ժողովրդավարությունն արժեք չէ: Կասեցորիկ եմ ասում: Թող ավելի մվազ ժողովրդավարություն լինեք, ինչպես հիմա Ադրբեջանում է, որ բնավ գոյություն չունի, բայց այդ երկիրն այժմ Եւրոպայում վիճակում է: Հիմա մենք ժողովրդավար երկիր ենք, ժողովրդավար Արեւմուտք մեզ ծափահարում է, թե՛ չէ: Ասում է, թե այս դաստիարակում ժողովրդավարությունը դաստիարակ բռնասիրությունը:

-Արեւելի լրագրության մեջ այդպիսի արձանագրումներ հանդիպել ենք:

-Իրավադաստիարակներ, անհասներ ասում են: Վրացի մի քանի իրավադաստիարակներ գրել էին, բայց դաստիարակ մակարդակով ասեմ, թե տոնախմբի համակարգ ունեցող երկիրը տոնախմբի մեկ ուրիշ երկրի օժանդակությամբ, բռնությամբ մեկ այլ՝ ժողովրդավար երկրի հարդեց, եւ դա անթույլատրելի է, բացարձակաբար չեն տեսնում:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Բաց թողե՛ք Բարաբային, փոխարենը մեր երեխաներին բարձրագրե՛ք խաչին

ԵՊՀ ժուռնալիստիկայի բաժնի ուսանողները, կողմ կողմի նստած, դասախոսին են լսում: Մեկի համար Ոսկան Երեանցու կենսագրությունն ու գործունեությունը հետաքրքրական է, մյուսի համար՝ ոչ այնքան: Մեկն արդեն մտնում է, մյուսն ու ցուրտ սենյակում սաֆ ծածկոցով փաթակած՝ չոր սոխի վրա եփված թեյն է խմում, հետեի նստահանին նստած միջազգային երիտասարդ մասնուն է՝ կուսակցությունում այսօր սեր խոստովանի, թե կիրակի երեկոյան մի փունջ ծաղիկ առնի-գնա նրանց տուն, մարդավարի խոսեն:

Իսկ երկուրդ շարժում նստած ժողովուրդ, վառվառն աղջիկը, որ կուրսի ուրախությունն է, չգիտե, որ հենց հիմա ինքն է նստած է իր աղաքա ողորդ դահճի կողմին: Մյուս ուսանողները՝ տղա-աղջիկ, դասկերպում չունեն, որ երբ իրենք դասամիջոցներին իրար հարցուփորձ են անում, թե ինչու է Արցախի գյուղերն ազատագրելով՝ ուր են հասել, քանի՞ զոհ ու վիրավոր ունեն, որ ընդամենը մի քանի ամիս առաջ անկախություն ձեռք բերած Հայաստանի Երրորդ Հանրապետությունն իրենց համակուրսեցին երեսուն տարի հետո մազից է կախելու, հետո գրգռված դառնալ է հանելու, մազը կտրի ու երեսուն տարեկան Հայաստանի Երրորդ Հանրապետությունը զգի ուղիղ թուրքի երախի մեջ:

Իսկ թուրքի երախի գարսահոսությունը շնչող հայերը ծվեն-ծվեն եղած Հայաստանի փողոցներում, հրադարակներում, գյուղերում ու ֆաղափներում գոչելու են. «Բաց թողե՛ք Բարաբային, նա մեղավոր չէ: Բարաբային ազատ արձակե՛ք, մեր երեխաներին խաչին բարձրագրե՛ք»:

Ասվածակերտ կալ- մարդուց մինչև ցուկերբերգյան համակարգիչ-մարդն ի՞նչ է փոխվել. ոչ չինչ: Նույն ունայնությունն է ու սիեգերաչափ սփռությունը: Չար Կայենը սղանց բարի Արեյին, հուր ու կրակ Լիլիթն Արամին չարացրած էր, նվաստացրած, բայց երբ Ասված Արամին խոչնդան ու Լիլիթին սարավ՝ նրա փոխարեն բերելով հողեղեն Եվային, Արամն էլ իրեն սանջող ու նվաստացրող Լիլիթին էր երազում:

Արցախը լափած, Հայաստանը չորս կողմից լուսաբանած բորենիների ոհմակն արմակալած աչքերը սեռեռել է Սեանին, Արեյին, Տավուչին, ամբողջ Սյունիին է ուզում խժռել, իսկ Սեանում, Արեյիում, Տավուչում, Սյունիում գոչում են. «Բաց թողե՛ք Բարաբային, նա անմեղ է, մեր երեխաներին խաչին բարձրագրե՛ք»:

Ծնունդով սավուցի, Տավուչի նախնին մարգրեթը հայաստանում է՝ Տավուչի յոթ գյուղերը իբխանությունները չեն սալիս Ադրբեյջանին, ժողովուրդն է այդ յոթ գյուղերն Ադրբեյջանին սալիս: Ծնունդով սավուցի, Տավուչի սար ու ձորում մեծացած, բայց Հայաստանն ու Արցախը խժռող բորենիների ոհմակին հնազանդ մարգրեթը ճիշտ է ասում՝ Տավուչի յոթ գյուղերը ոչ թե իբխանություններն են Ադրբեյջանին սալիս, այլ ժողովուրդն է սալիս: Եթե ժողովուրդը ձայն չի հանում, դիմադրություն ցույց չի սալիս, չի ընդվզում, չի բողոքում, բորենիների ոհմակին շան-

ասակ չի անում, այլ հյու-հնազանդ նայում է, թե ինչպես է ոհմակն իր թարախակալած աչքերով առաջնորդի գլխավորությամբ Արցախից հեռո Սյունիքը լափում, Սյունիից հեռո՝ Գեղարևունիք՝ միաժամանակ ժամհները խրած Տավուչի ու Վալոյ ձորի կոկորդը, ուրեմն, իրոք որ ժողովուրդն է իր համակ լուսությամբ ու անարբերությամբ իր սրբազան հայրենիքը դարձնում բորենու լափ, հոսած լեռ:

Որդեկորույս մայրն ու զիցերին դառնում է, որ քնի: Ձեռքը դնում է սրին ու ասում. «Սա քո սիրն է, որդիս, իմ սիրը թողված է Եռաբլուրում»:

Արմավիրի մարզի Լեոնուկի գյուղում դաստերազմի զոհերի հիշատակին հուշարձան է բացվել: Պատին հերոսների անուններն են գրված, նկարներ՝ փակցված՝ սիրուն, ջահել, կյանքով լի աչքերով:

Գյուղը սգուն է տղաների մահը, գյուղն ու լեռնի չի գալիս ցավից: Արցունի, հառաչանք, մրմուռ դարձած Լեոնուկու հիշատակի դուրսկում երկու հոգի կամաց գրուցում են. նրանցից մեկը բռնակցով խփում է սրին ու ասում. «Նիկոլի արե, թե խաբում եմ, ո՞նց որ էս երեխերը բոլորն ինքն ինքն, բոլորի համար էլ մղկտուն-մրմուռն են ամեն օր»:

Ադրբեյջանցիները մեղ են Հայաստանի՝ միջազգայնորեն ճանաչված սարածք ու ֆայելով մկառնում են մեր հայրենիքը, Սյունիիում վրանները երեկ վելի հեռու էին խփել, այսօր արդեն գյուղերից երեսուն-հիսուն մետր հեռավորության վրա են: Գեղարևունիում կրակել են մեր զինվորների վրա ու նրանցից մեկին սղանել: Պատերազմության նախարարությունը հրահանգել է մերոնց՝ ոչ մի դասազայում չկրակել:

Բորենիների ոհմակը ժամհները սրել է: Հայաստանի սրտն մտել է ոհմակն ու նոր դավեր է որոնում:

Փարաբարի ճանադարհին ոչխարների փոքր փարախ է մակաղել: Երեկոյան ոչխարները հանգիստ որոնում են, բայց ամեն անգամ, երբ մթության մեջ մարդու կերդարան է ուրվագծվում, ականցներն անհանգիստ խլուր են: Լույսը բացվելուն դեռ փարախի դիմացի մեծ ֆարը ներկվում է թարմ արյամբ: Միայն մոթվողն է ֆարին մոտենալիս մի երկու անգամ մղկտալով մայրում, մյուսները հանգիստ դառնալով՝ որոնում են, մինչև իրենց մայելու հերթն էլ հասնի: Բայց օրվա մեջ մի քանի անգամ մոթվող ձեռքից աղ լղսում: Մոթվողները գիտեն, որ աղ կերած ոչխարի միսը համեղ է լինում:

Լուսինն որդու գեղանկարների ցուցահանդեսին է դաստասվում: Արամը մանկուց էր նկարում, երգում էլ էր, սղորսով զբաղվում. չկար մի բնագավառ, որն ուսումնասիրած չլիներ. ինչին ձեռք սար, արվեստ կրաճար: Իսկ խոսքը... մտքը, գեղագիտությունն ու փիլիսոփայական հայացքները... կարծես ոչ թե ֆան, այլ հարյուր ֆան տարեկան լինել: Պատերազմի օրերին էլ էր նկարել ու նկարները նվիրել ընկերներին: Ընկերները հրաժեշտի նախնակներ են գրել, միմյանց փո-

խանցել, որ իրենց մահից հետո ողջ մնացածները հանձնեն իրենց հարազատներին: Արամը հրաժեշտի նամակ չի գրել, ասել է՝ ես չեմ մեռնելու, ես աղբյուր եմ, ես ինչուսով սարեկան եմ դառնալու, ու իմ թոռներ-ծոռները շուրջբոլորս խաղալու են, ես էլ նրանց կոնֆեսներ եմ բաժանելու:

Հրաժեշտի նամակ չգրած Արամը զոհվեց, հրաժեշտի նամակ գրած նրա ընկերներն էլ զոհվեցին: Լուսինն իր որդու դահճի հետ ԵՊՀ ժուռնալիստիկայի բաժնում սովորելիս նույն լսարանում է նստել, նույն նստահանին: Իր որդու դահճի իր նման հազարավոր մայրերի որդիների դահճն էլ է: Լուսինն որդու երազանքն է իրականացրել, նրա անհասական ցուցահանդես է կազմակերպում: Ցուցասահից ընդամենը մեկ կիլոմետր հեռու՝ նրա որդու դահճն է՝ ինքնագոհ, ինքնաբավ, ջահել սղորի արյամբ հագեցած, Արցախը մասաղ արած, Հայաստանի սահմանները սասանած ու Հայաստանը թուրքերով լցրած:

Շուշուում արցախյան վերջին դաստերազմի վերջին ճակատամարտն է եղել: Մարտունի, Մարտակերտ, Ջաբրայիլի, Հադրութի, Կուբաթլի, մյուս հասվածների դաստերազմի համար ամբողջ դաստերազմի ընթացքում կռված ու ողջ մնացած զինվորներին նույնպես առաջին օրերին տարել են Շուշու, որ ողջերը Շուշուում անմահանան:

Շուշուի կանգուն դահելու համար մղված մարտերը, հրաժեշտ ողջ մնացած տղաների դաստերազմերը վկայում են, որ բերդափառի հանձնումը նախադեպ էր ծրագրված, դարձադեպ ստեղծվել է ինքնադաստերազմի իմաստով: Արցախի սարեր հասվածներում ֆառասուն օր կռված ու հրաժեշտ ողջ մնացած տղաները իհրմա էլ դեռ է Շուշուի համար դայաբերին՝ չիմանալով, որ մարտերը բեմադրված են, որ դեռ էր սղավորություն ստեղծվել, թե մեք չկարողացանք Շուշու դառնալ, դրա համար էլ Շուշուի ընկալ: Շուշուի հանձնելու հրեալուր ծրագիր... իսկ տղաները ցավին ու դավին անտեղյակ՝ գնացին: Տղաներն էին ափսոս, նրանց հավասն էր ափսոս:

Պատերազմական ոչ մի սեղեկություն չկա, թե Շուշուում ֆանի զինվոր է գոհվել, ոչ դաստերազմական թվերը հասնում են հազարի: Շուշուի չի

ավերվել, չի շնթակոծվել՝ ի սարբերություն Մարտակերտի, Մարտունու, Ջաբրայիլի: Զարվաճառն էլ, Զառաթաղն էլ, Հադրութն էլ հանձնվել են գրեթե անվնաս. ամենաթեժ մարտեր եղել են Կարմիր Շուկայում, որը մեր վերահսկողության սակ է: Պարզ հարց է ծագում՝ այդ ինչպե՞ս է եղել, որ Ադրբեյջանին հանձնված սարածներում ենթակառուցվածները, հյուրանոցները, դպրոցները, մանկապարտեզները, հեկերը չեն վնասվել, այն էլ ահարկու, դժոխային զինատեսակների կիրառման դայաններում: Այդ ինչպե՞ս է եղել, որ Շուշուի Ղազանչեցոցի վրա ռումբ ու արկ է նետվել հոկտեմբերին, երբ Շուշուի հայերը դեռ իրենց ֆաղափում էին աղորում, իսկ նույնպես էին Շուշուի համար մղվող մարտերի ժամանակ, թեմանին բերդափառն օդային հարձակման չի ենթարկվել: Տղաները զոհվել են մեծամարտերի ժամանակ՝ գլխին սացած հրազենային վնասվածներից ու դիտակահարների կրակոցներից:

Պատերազմը ֆառասունչորս օր ձգելով ու նորանոր կյանքեր խլելով՝ Արցախն իր ամբողջ հմայքով, հնավայրերով, բազ-

մադարյա կոթողներով, շենք-շենքերով, սկուտեղի վրա մասնուցվեց Ադրբեյջանին: Աղղամի Տիգրանակերտի վրա ինչպե՞ս ոչ մի ԱԹՍ չղոցվեց, ու Ալիեներն այցելեցին կուսական վիճակում իրենց հանձնված Տիգրանակերտի ամրոց: Մեր հուշակոթողները դաստերազմի ժամանակ չեն ֆանգվել-ավերվել, դրանք ոչնչացվել ու ողջվել են դաստերազմից հետո՝ ենթարկվելով ադրբեյջանական իբխանության կամփին:

Անվնաս վիճակում են հանձնվել նաեւ մեր զորամասերը: Մերոնք մահանջել են՝ առանց զորամասերն ականադասելու կամ դայթեցնելու: Իսկ օրինակ մեր վերահսկողության սակ զսնվող Մարտունու, Մարտակերտի, Ասկերանի զորամասերը դաստերազմի առաջին իսկ օրերից են դայթեցվել: Բոլոր կանկածները, հարցերը, վարկածները սանում են նույն կեփն՝ դաստերազմից առաջ է որոշված եղել դաստերազմի ելքը, դաստերազմից առաջ են դայանապարտություններ ձեռք բերվել, թե Արցախի որ հասվածն է հանձնվելու Ադրբեյջանին, եւ որը՝ ոչ: Ըստ այդմ էլ ռազմական գործողությունները մեղակվել են, ըստ նախադեպ մեղակված դայանի էլ օդային հարձակումները կազմակերպվել են: Սկզբունքը հետեւյալն էր՝ Արցախն Ադրբեյջանին հանձնել հնարավորինս դաստերազմից չափերված՝ Արցախը դաստերազմից ենթարկելով անողորմ սղանդի ու դաստերազմի մահվան:

Հերթը Հայաստանին է, որի փողոցներում ու հրադարակներում, ֆաղափներում ու գյուղերում մարդիկ դեռ գոչում են. «Բարաբան մեղ չունի, բաց թողե՛ք Բարաբային, Բարաբան թող մնա: Մեր երեխաներին բարձրագրե՛ք խաչին»:

Իտալերեն գիրք ընդդեմ Էրդողանի

Իտալական «Ջուրիլեի ռեյանի» հրատարակչությունը լույս է ընծայել լրագրող **ՋՈՒԼԻՈ ՄԵՈՏԻ**ի «Կիսալուսինը խաչի վրա. Էրդողանի իսլամը, Հայաստանը եւ Եվրոպան» գիրքը:

«Լեռնային Ղարաբաղը կրկին իսլամի երկիր է եւ վերականգնում է իր սեղը կիսալուսնի սովորում», - հաղթականորեն հայտարարեց Ռեջեփ Թայյիփ Էրդողանը, մինչ հայ մշակույթի բնօրինակ փոքր անկախ մարդիկ, որոնք առաջինն էին ընդունել քրիստոնեությունը 301 թվականին եւ որոնք թուրքերի կողմից ոչնչացվեցին 1915 թվականին, նոր արագադրի են մասնավոր՝ գրված է գրքի ծանուցման մեջ: «Կիսալուսինը խաչի վրա» գիրքն ընդդեմ Էրդողանի Թուրքիայի է եւ հանուն հայերի ու եվրոպական ֆաղափակրության դաստերազմի, «հարգանքի տուրք մեր հայ ընկերներին եւ եվրոպական ֆաղափակության ու կուրության դաստերազմին»:

Գրքի առաջաբանը գրել է ազգությամբ հրեա բիհսանական գրող **Քա 3եորը**, հասորում ընդգրկված են իսլամական հայագի արձակագիր **Անսոնիա Արսլանի** ծավալուն հոդվածը եւ հարցազրույցներ հայ եւ թուրք գիտնականների հետ:

Հռոմում բնակվող 41-ամյա լրագրող Ջուլիո Մեոտին գրում է Մեծավոր Արեւելի եւ հասկադեա հրեական թեմաների շուրջ, հիմնականում աշխատակցում է իսլամական «Իլ ֆոլիո» եւ իսրայելական «Արուց ժեվա» դաստերազմներին: Նա Իսրայելի եռանդուն ջասագովն է եւ ֆննդասարք է վերաբերվում ինչպես կաթոլիկ եկեղեցուն, այնպես էլ Իսրայելի ֆննդասող հրեաներին՝ համարելով նրանց հակասեմականության կողմնակիցներ: Աշխատակցել է նաեւ «Ջերուսալեմ փոս», «Ուլ քթիք ջորնալ», «Ֆոխս յուլո» եւ ռուս այլ դաստերազմների: Հեղինակ է մի շարք գրքերի՝ «Նոր Շուս. Ահաբեկչության իսրայելի զոհերի երբեք չդասնված դաստերազմը» (2009), «Հրեաներն ընդդեմ Իսրայելի» (2014), «Մեռիք, Իսրայել. հրեաներին ասող լավ մարդիկ» (2015), «Եվրոպայի վախճանը» (2016) եւ այլն:

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

ՊԵՏՐՈՅԻ, ԱՄՆ

Հունիսի 20-ին կայանալիք խորհրդարանական ընտրություններին ընդառաջ կուսակցությունները փորձում են ել ցանկանում երեսան հանել մեկը մյուսի կեղծոտ գործունեությունը: Այն ինչ Սիֆայել Մինասյանը հրատարակեց՝ վեր էր ամեն ճեսակի նախընտրական արժանի սահմաններից ել ամենիցա կանոններն առնչվում էր Հայաստանի գոյութենական հարցերի հետ: Մինասյանը Սերժ Սարգսյանի փեսան է, ել Հայաստանի նախկին դեմոկրատիկ Վասիկանում: Հակառակ որ արդյուն է սարագրության մեջ, նա մեծ ազդեցություն ունի հայաստանյան մամուլի հրատարակումների վրա: Նա բավական լուրջ խնդիրներ է առաջացրել Հայաստանի ֆաղափական դաժտում իր սեմսացիոն բացահայտումներով ել սուր ֆննդատություններով՝ ուղղված Նիկոլ Փաշինյանի վարչակազմի դեմ: Նա ֆանիցս աղաջուցել է, որ մոտիկ հարաբերություններ ունի Հայաստանի ել հարեան երկրների ֆաղափական Երջանակների հետ:

Փաշինյանը Եժմել էր գարնամից, երբ գաղտնի փաստաթուղթը հրատարակվեց: Ընդդիմադիր առաջնորդներից **Էդմոն Մարուխանը** դախանջեց Փաշինյանից, որ խորհրդարանական արակարգ նիս անցկացնի, նեելով, որ որեւէ միջազգային համաձայնություն ուժի մեջ կարող է մսնել միայն խորհրդարանական վլեների կամ ժողովրդական հանրավլեի վավերացումից հետս:

Փաշինյանն ստիղված էր սեղի սալ, որովիեես իրականում կար մի փաստաթուղթ, որի սակ ինքը դաժտս էր ստրագել, ֆանի որ, ըստ իրեն, այդ փաստաթուղթը հարյուր տոկոսով նդասավոր էր Հայաստանին: Ոչ Փաշինյանը, ել ոչ էլ Մարուխանը, սակայն, չբացահայեցին այդ փաստաթղթի բովանդակությունը:

Փաշինյանին հարց սրվեց, որ եթե այդան նդասավոր էր այդ փաստաթուղթը, աղա ինչո՞ւ էր ժողովրդից գաղտնի դախվել: Նա դաժտսխանեց, որ համաձայնության որո Եմանմասներ դեռես ֆննարկման առարկա էին ել ճիժ Էր բանակցությունների ընթացում հրատարակել դրան: Նա առիթը օգսգործեց նաեւ հարձակվելու Մինասյանի վրա, որին մեղադրեց Ադրբեջանի կառավարության հետ համագործակցելու մեջ, համարելով, որ այդեղից է հավանաբար փաստաթուղթը սրամարվել չիազորված մի անձնավորության, որդեղի սեղ խրվի Հայաստանի ընտրությունների գործընթացում:

Պարզվում է, որ նույնիսկ ՀՀ արգործնախարար **Արա Ալվազյանն** ու դաժտանության նախարար **Վաղարակ Հարությունյանը** սեղյակ չեն եղել այդ փաստաթղթի գոյության մասին:

Փաշինյանը հուսահատս ֆայլեր է անում իր դաժտումն մնալու համար ել դաժտս էր ստրագրել մնան ստրագուցիչ փաստաթղթեր, որդեղի աղաջուցի իր դաժտստակամությունը աջակցելու ռուսական Եախերին:

Փաստաթղթի վերաբերյալ մի բան, այդուհանդերձ, հայսնի դարձավ: Այն լինելու էր «հավելվածը» մի այլ փաստաթղթի, որ հավանաբար ընդգրկում էր Ադրբեջանին կամ Ռուսաստանին Փաշինյանի սված բանավոր

համաձայնությունների մի մասը: Այստիղով, ի վերջո, փաստաթուղթը Մինասյանի Ենրիիլ դաղարեց գաղտնի լինելուց ել իրարանցում առաջացրեց Հայաստանի ողջ ֆաղափական դաժտում:

Փաշինյանի ասելով, Հայաստանը դաժտս էր ստրագրելու այդ փաստաթուղթը, եթե Ադրբեջանի նախագահ **Իլհամ Ալիեւը** դախի իր խոսումը: Հայ ժողովրդին մնում է դարզել, թե Ալիեւը ի՞նչ է խոսացել Փաշինյանին: Սակայն Ալիեւի հանրային ելույթները այնքան էլ վստահություն չեն ներեցնում: Նա սարբեր խնդիրներ է սեղծում, դարգաղես հայ ժողովրդին համոզելու համար, որ իրենց գոյությունն է վսանգի եմբարկված, ել

հարար մեկ այլ առիթի է սղասելու իրականացնելու համար իր սղառնալիքը: Մեմֆ սեել եմֆ, թե նա որան է ջղաղմղվել վերջին մեկ սարվա ընթացում:

Պարզ է դառնում, որ բացահայտված գաղտնի փաստաթուղթը Ռուսաստանի նոր մեմեմայություններից մեկն է՝ ստիղելու Հայաստանին մնալու սղասողական դրության մեջ ել վերջում Մոսկվային երախտաղաթ լինել իրեն մախաբեր վսանգից փրկելու համար:

Սեղսեմբերի 27-ի դաժտեղազմը խախտված էր Մոսկվայի կողմից, ել ավարին Մոսկվան երախտագիտություն էր ակնկալում հրաղաղար հաստատելու Պոսիմի ջանքերի համար:

Սոր փաստաթուղթը կոչ է ա-

ժում է հանձնել 200 հայ գերեվարված բանարկալներին ել նա առաջնորդ դեռես ողջ է:

Նաեւ միջազգային ախագանգերից հետս էլ աղրբեջանցի զինվորները դեռես գսնվում են Հայաստանի սարածում: Եթե որեւէ փոփոխություն կա, աղա այն է, որ այդ զինվորների թիվը 300-ից հասել է 600-ի: Միթե «իմնաստանությունը» նախատեսված է միայն Հայաստանի համար:

Քաղափական սեկսոնիլ նոր փոփոխություններ են կասարվում Կովկասում: Այդ է դաժտառը, որ կողմերը փորձում են ամրաղմղել իրենց հաղթական դիրբերը, իսկ որո Եերն էլ՝ ձեռք են բերում նոր դիրբեր:

Գալով միջազգային հարաբերություններին, կարես որո Եակի

ընդդեմ Իսրայելի ել նա առաջնորդ Բեմիանին Նաթանյահուի սանելի էին, աղա այդ հեռորաբանությունը հասցնել Վաշինգտոն ել նախագահ Բայդենին մեղադրել, որ «ձեռները արյունոտ են», նեանակում էր կարմիր գիծ անցնել, ինչը հիմա վսանգում է Բայդեն-Երդողան հանդիղումը ՆԱՏՕ-ի առաջիկա նիսերի Երջանակներում:

Պարզվում է, որ նույնիսկ Ռուսաստանն է դժգոհ Թեհրան-Վաշինգտոն մեղեցումից, որովիես եթե Իրանը վերաղառնա Կովկաս, որդես դեռակասարություն ունեցող երկրի, աղա կվնասի Մոսկվային ել Թուրքիային, որոնք իրենց ազատ էին գզում վերահսկելու սարածաԵրջանի ղեկավարումը: Մինչդեռ

Գաղտնի մի փաստաթուղթ, որ բոլորովին էլ գաղտնի չմնաց

Իրանի սարածաԵրջան վերաղառնալը կարող է հակակոբել ուժերին, ել Հայաստանը հնարավորություն կունեես խուսանավելու: Իրանն արդեն նյարդայնացած է, որ Թուրքիան գերիխող դեռակասարություն ունի սարածաԵրջանում: Իրանի արգործնախարարությունը գերիզոր ջանքեր է գործաղում դախղանելու համար Հայաստանի հետ իր ներկա սահմանները ել չթողնելու որեւէ առաջխաղացում թուրփական կամ աղրբեջանական զորբերի կողմից:

Իրանի ճանաղարհների ել ֆաղաղային զարգացման նախարար **Սոհանմաղ Եւլամին** Երեսանում է վերակեմղանացնելու համար Հյուսիս-հարավ միջանցի ծրագիրը, որը Պարսից ծղըր Հայաստանի միջոցով կկաղի Սեւ ծովին: Իրանի արգործնախարար **Ջավաղ Չարիֆն** է Եոսրով ժամանելու Հայաստան՝ ֆննարկելու համար հարաբերությունները երկու երկրների միջես: Ռուսական աղբյուրները լրասվություն են սարածել, որ իրանցի սարը գնդաղեսներ գաղտնի այցելել են Հայաստան ֆննարկելու համար սահմանային խնդիրներ: Թվում է, թե Հայաստանը օգսվում է այս նոր զարգացումներից չեղոցանելու համար թուր-ռուսական հեղձուցիչ մթնոլորտը, որ դաժտարել են իրեն: ՀՀ արգործնախարար Արա Ալվազյանն էլ իր հերթին, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի երեք դեսղաններին հրավիրել է Հայաստան վերակեմղանացնելու համար դարաղայան խնդրի առնչությանը նրանց գործունեությունը ի դաժտսխան Փաշինյանի մսաղությանը ստրագրելու վերոնեյալ այլես ոչ այնքան գաղտնի փաստաթուղթը:

նում սեղծել Հայաստանի, Ռուսաստանի ել Ադրբեջանի ներկայացուցիչներից բաղկացած մի նոր եռակողմ հաձնախումբ, որը աղառազմականացման ել սահմանագատման միջոցով վերջնականաղես կձեւավորի Հայաստանի ել Ադրբեջանի սահմանները: Հեգնական է, որ առաջարկը Մոսկվան է անում, որն ունի դալմանագրային դաժտավորություններ դաժտանելու Հայաստանի սարածային ամբողջականությունը:

Հայաստանին թույլ չսրվեց Ադրբեջանի ներխուժման մասին ֆննարկումներ անցկացնել ՄԱԿ-ի Անվսանգության խորհրդի հարթակում, ինչդես Ֆրանսիան էր առաջարկել, ել միակ այլընտրանքը մնում էր դիմել ՀԱՊԿ-ին: Այս կազմակերղության վերջին նիսը Դուսանբերում էր անցկացվել (Տաղիկսանում) ել չորս բանաձեւ էր ընդունվել: Հայաստանի բողղը օրակարգում չէր էլ ընդգրկվել: Փոխարենը ՀԱՊԿ-ի գլխավոր ֆարսողար **Սսանիսկ Ասղը** հասուկենս մեկնաբանություններ էր արել Հայաստանի ել Ադրբեջանի միջես ծագած սահմանային լարվածության վերաբերյալ:

Մոսկվան հաձղյանում է Ադրբեջանին՝ ցանկանալով սեսնել նրան ՀԱՊԿ-ի անղան երկրների Եարում, ինչդես դարձավ Ռուսաստանի փոխարգործնախարար **Անդրեյ Դուղենկոյի** խոսբերից, ել Հայաստանն է դրա համար վճարելու:

Նոյեմբերի 9-ի հրաղաղարի հայսարարությունը ստրագրելուց հետս նախագահ **Պոսիմը** կողմերին գզուացրեց, որ եթե նեկած 9 կեսերը չկասարեն, աղա իմնաստանություն գործած կլինեն: Բայց Ադրբեջանը մե-

սկզբումֆային փոխըմբռնում է ձեռք բերվել Մ. Նահանգների ել Իրանի միջես վերագործարկելու միջուկային դալմանագիրը, որը չեղարկել էր նախագահ **Դոնալդ Թրամիղը**: Սա գուցե թեթեւացնի դաժտամիջոցների բեռը, ել Թեհրանը դուրս գալով ֆաղափական ել սնեսական ընկձվածությունից, կարողանա վերաղառնալ միջազգային ֆաղափական արեսնա ել ավելի վճռական դեր խաղալ սարածաԵրջանում:

Նման զարգացումը մի ֆանի ներհակ դաժտառներ ունի, որոնցից մեկն այն է, որ Թուրքիան համբերությունից հանել է Վաշինգտոնին: Պեսֆարսողարությունում ֆաղափականություն մեակողները վերջաղես հասկացել են, որ Թուրքիան անբեկանելիորեն ընտրել է վարել իր իմնուրույն, անկախ ֆաղափականությունը ել չի վերաղառնալու արեսնյան համայնք, բայց Եարունակելու է օգսգործել ՆԱՏՕ-ին որդես դաժտանիչ վախան ել նույնիսկ գեմֆ:

Սիրիայի, Լիբիայի ել Կովկասի նման ռազմավարական կարես Երջաններում Ռուսաստանի հետ անջատ համագործակցելն ու ռուսական S-400 հրթիռներ ձեռք բերելու վճռականությունը նեանակում է, որ Մ. Նահանգները այլես չի կարող հույսը դնել Թուրքիայի՝ այդ «վստահելի դաժտակցի» վրա, հասկաղես այն բանից հետս, երբ վերջինս սղառնաց իր սարածումն գսնվող Ինչիղիլի ավիաբազայից առեսանգել 50 ամերիկյան միջուկային ռումբ:

Մյուս կողմից, եթե մախմեղական աղխարհում որո Եակի դիվիդենսներ ձեռք բերելու համար նախագահ **Երդողանի** վերամբարձ հեռորաբանություններն

ԱՄՆ-ը, որդես աշխարհի միակ գերերությունը, Տայոց ցեղասպանությունը ճանաչելիս, ստանձնում է նաև հեճուհանքների վերացման դասախանասվությունը

Դրանով է բացատրվում «Ցեղասպանության եւ մարդկության դեմ իրականացված հանցագործությունների միջազգային ինստիտուտի» ստեղծելու թուրքական նախաշեռնությունը

ՀԱԿՈՒ ԶԱԲԵՐՅԱԼ

Թուրքագետ

Թուրքիայի Բարձրագույն ուսումնական խորհուրդը որոշել է երկրում գործող համալսարաններից մեկին առընթեր ստեղծել «Ցեղասպանության եւ մարդկության դեմ իրականացված հանցագործությունների միջազգային ինստիտուտ»։ Ինստիտուտի կազմավորման նախաձեռնության մասին, որը դեռ է ուսումնասիրի համանման հանցագործությունները, մայիսի 22-ին գրել էր Կ. Պոլսո «Հայ Թերթ» կայքէջը, հիմք ընդունելով դաշնային «Անադոլու» գործակալության հաղորդագրությունը։

Գործակալության թղթակցուհու՝ Սելմա Քասաթի վկայությամբ, ինչպես նաև հավաստիացրել են վերոհիշյալ խորհուրդի ղեկավարները, նախատեսվող ինստիտուտի գործունեությունը չի սահմանափակվելու սոսկ «ցեղասպանության մասին հայերի անհիմն ժողովուրդներին» ուսումնասիրությանը, այլև ներառելու է Ամերիկայում, Աֆրիկայում, Ասիայում եւ Եվրոպայում մարդկության դեմ իրագործված բոլոր հանցագործությունների ուսումնասիրությունը։ Ըստ Քասաթի, ուսումնասիրության արդյունքները ամփոփվելու են, որ ներկայացվեն համաշխարհային հասարակական կարծիքի ուժադրությամբ։

Ինստիտուտը նախատեսվում է նաև, այսպես կոչված, գիտական աջակցություն ցույց տալ այն երկրներին, որոնք ուսումնասիրություն իրականացնելու համար դիմում կներկայացնեն եւ աշխատանքներում, բացի թուրք «գիտնականներից»,

կներառվեն։ Թեև Բարձրագույն ուսումնական խորհուրդը դեռ որոշում չի կայացրել, թե նախատեսվող ինստիտուտը որ համալսարանի հովանու ներքո ստեղծելու հարցում, դա կորոշվի խորհրդի այսօր կայանալիք միտքում, սակայն «Անադոլու» համալսարանի «Թուրքական աշխարհի կիրառական եւ հեռագոսական» կենտրոնը TUDAM-ն, արդեն ձեռնամուխ է եղել ուսումնասիրության աշխատանքներին, կազմակերպելով Էսֆիեհիր ֆաղաֆում «Հայկական հարցի անցյալն ու ներկան» թեմայով «գիտաժողովը», ինչի մասին էլ մայիսի 25-ին վկայել է «haberturk.com»-ը։

Այդ «գիտաժողովը» վարել է TUDAM-ի տնօրեն, դոկտ. **Քեմալ Փուլաթը**, մասնավորապես ասելով. «Վերջին 50 տարիների ընթացքում աշխարհի գլոբալ ուժերն ու սրանց հարող տարրերը, մեղադրելով թուրքագրի անհիմն ժողովուրդներով, փորձում են ըստ հայեցողության ձեռնադիմել Միջին Արևելքը։ Իրականությունն այն է, որ Օսմանյան ժողովրդի 1915 թ. ապրիլի 24-ից մինչև մայիսի 27-ը ձեռնարկված միջոցառումները «մեծ դասերազմում հրահրված լինելու դասառաջ կոստրածի դիմող հայ ֆաղաֆադներին զսպելու, երկրում հասարակական կարգն ու կանոնը վերահաստատելու միջոցառումներ են»։ 1915-ի մայիսի 27-ին ընդունված «Ցեղահանության եւ վերաբնակեցման» օրենքը, հակառակ ենթադրությունների, եղել է «կյանքի անվտանգության աղաժողովման» նախագիծ»։ Գիտաժողովում զեկուցումներով հանդես են եկել **Հիմեթ Օֆուլը, Էրոլ Քուրբանուլուն** եւ այլք։ Ելույթներին չենք անդրադառնում, ո-

րովիեսե կարելու դրանք չեն, այլ Բարձրագույն ուսումնական խորհուրդի Թուրքիայում «Ցեղասպանության եւ մարդկության դեմ իրականացված հանցագործությունների միջազգային ինստիտուտ» ստեղծելու որոշումը, որը թուրքական ժխտողականության ակնկալացում է ենթադրում։ Խնդիրը, սակայն, Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչմանը դիրքերը վաղուց արդեն սղառված ժխտողականությունը չէ, այլ Հայոց ցեղասպանության հարցում ԱՄՆ-ում ձեռնարկված ֆայլերի հակակոշունը։

Ինչպես հայտնի է, 2019-ի հոկտեմբերի 30-ին Կոնգրեսի Ներկայացուցիչների դալարը, իսկ դեկտեմբերի 12-ին Սենատը ճանաչեցին ցեղասպանությունը։ Թեև Դոնալդ Թրամփը հրաժարվեց վավերացնել ճանաչման բանաձեւերը, սակայն, անկախ դրանից, ճանաչումն ԱՄՆ-ում Կոնգրեսի, այսինքն խորհրդարանի մակարդակով արդեն իրականացվել էր։ Ի դեպ, եւ Ներկայացուցիչների դալարի, եւ Սենատի ընդունած բանաձեւը, այլ երկրներում մինչ այդ ընդունվածների մեջ ամենաբովանդակալից եւ հազեցված բանաձեւերն են։ Այն առումով, որ երկրի նախագահից դաժանաբան եւ աշխարհում նդաստել Հայոց ցեղաս-

ղանության ճանաչմանը եւ դայբարել ժխտողականության դրսերուումների դեմ։

Արդիլի 24-ին նախագահ Ջոզեֆ Բայդենի ուերծից հետո, որեղ նա 1915-ի իրադարձությունները բնութագրեց որդես ցեղասպանություն, ճանաչումը խորհրդարանական մակերդակից բարձրացվող տեսականի, այսինքն ԱՄՆ-ը դեսակամորեն ճանաչեց։ Քանի որ Կոնգրեսի նուված բանաձեւերը դարսավորեցնում են երկրի նախագահին դայբարել ժխտողականության դեմ, աղա Բայդենը դրանով կանգնում է հենց Թուրքիայի դեմ դայբարելու հրամայականի առջեւ։

Այս դայբարի հարցը, ինչ խոսք, չի կարող չնսահոգել Թուրքիային։ Թերես այդ մսահոգությանը դես է վերագրել Բարձրագույն ուսումնական խորհուրդի «Ցեղասպանության եւ մարդկության դեմ իրականացված հանցագործությունների միջազգային ինստիտուտ» ստեղծելու վերոհիշյալ նախաձեռնությունը։ Սակայն, Թուրքիայի հոգսերը, սոսկ, ԱՄՆ-ի նախագահի ժխտողականության դրսերուումների դեմ դայբարելու Կոնգրեսից սսացած դարսավորությամբ չեն սահմանափակվում։ Չնոռանալ, որ ԱՄՆ-ն աշխարհի միակ լիարժեք գերերությունն է, որը թեք ճանաչում է որեւէ ցեղասպանություն, դրա հեք ականա սսանձնում է նաեւ ոճագործության հեքսանքների վերացման դասախանասվությունը, իսկ նա Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչել է դեսականորեն։ Թերես այդ դասախանասվությամբ դես է բացարել ճանաչման տարիներ արունակ ձգձգումը ԱՄՆ-ում։

Այցելություն Երուսաղեմի հայկական թաղամաս Տրեանները ներողություն են խնդրել հայերից

Այցելության մասին մայիսի 24-ին տեղեկացրել է Կ. Պոլսո «Հայ Թերթ» կայքէջը, իսկ 25-ին՝ «Ակոս» արթաթաթերը։ Այցելությունը տեղի է ունեցել մայիսի 23-ին, Երուսաղեմի տարբեր կազմակերպությունները ներկայացնող արոջ 200 հրես ներողություն է խնդրել թաղամասի հայ բնակիչներիչ, հայտնելով իրենց համերաշխությունը Երուսաղեմի Հայոց դասիարբարանին եւ հայ համայնքին։

Ինչո՞ւ են ներողություն խնդրել։ Հարցին դասախանսել է «Ակոս»-ը, գրելով. «Մայիսի 18-ին երիտասարդ տարիքի մի խումբ արմասական հրեսներ հարձակվել էին Սրբոց Հակոբյանց վանք արադող ֆահանա Սարուխանյանի վրա, ծեծի ենթարկել նրան։ Քահանան տեղափոխվել էր հիվանդանոց, իսկ հարձակողներից 3-ը՝ ձերբակալվել։ Հրեսների այդ խմբին վանքում ընդունել են ֆահանաներ Տիրան Հակոբյանն ու Արբակ Սարուխանյանը, կողմերը ֆնարկել են համանման հարձակումների կանխարգելման խնդիրները»։

Տ. ԶԱԲԵՐՅԱԼ

Թուրքիան միջազգային մրցույթում կներկայացնեն Պոլսո Եշիվյուղ թաղի հայոց վարժարանի աշակերտները

Ժամանակին Եշիվյուղ (Եշիվոյ) Սսամբուլի գողսրիկ արվարձաններից էր՝ բարձրաձաակ առափնյա առանձնասներով։ Միտ էլ ունեցել է հայ բնակչություն, հեքեարբ՝ հայկական եկեղեցի եւ դղոց, հիմա էլ ունի։ Վերջին տասնամյակներում, սակայն, այս արվարձանը բազմահարկ ծեմերով վերածվեց դեսոնակույսի, դարձավ ֆողաֆի թաղերից մեկը, ընդ որում «էլիտար»։ Բավականին թանկ են այնտեղ բնակարանները։

Չունենալով բնակարան գնելու ցանկություն, նդասակհարմար ենք գնում անդրադառնալ Եշիվյուղի հայոց վարժարանի հաջողությանը։ Այդ մասին մայիսի 18-ի համարում գրել էր դղլսահայ «Ժամանակ» թերթը, որից արտատղել է Կ. Պոլսո «Հայ Թերթ» կայքէջը։

Ահա թե ինչ է գրած վերջինում. «Գոհունակությամբ ենք արձանագրում Եշիվյուղի սաների փայլուն հաջողությունը, որ նրանք վերջերս հասել են «Robotex Turkey 2021» դասարանի (6-րդ) սաներից **Միլա Տեւեճեանը** եւ **Քրիս Օգհալլաճեանը** մրցույթին ներկայացրել են «Սնիսիկո» ծրագիրը ուսուցչուհի **Աղավնի Տուրալանի** հոկողությամբ եւ գրավել առաջին տեղը Թուրքիայի 680 միջվարժարանային խմբերի մեջ։

Երկրորդ տեղին է արժանացել նույն դղոցի Է դասարանի (7-րդ)

աակերներ **Նիկոլ Թաւճեանի**, **Այգուն Ներսեսեանի** եւ **Սեակ Ուչբարեեի** «Հակաձառագայթման դաշտանություն» նախագիծը։ Այսղիսով «Robotex International»-ի եգրափակիչ փուլում, որն անցկացվելու է Էսոնիայում, Թուրքիան ներկայացնելու են Եշիվյուղի հայոց վարժարանի ա-

ակերները։ Միաժամանակ նուենք, որ «Robotex International Talinn»-ի արջանակներում գործող «Robotex Turkey»-ը մեծածավալ գիտական աշխատանքներ է տանում Թուրքիայում։ Մեր աակերեքին հաջողություն ենք մաղթում Էսոնիայում»։

Տ. ԶԱԲԵՐՅԱԼ

ՀԱԿՈՒ ՉԱԲՅԱՆ

Թուրքագետ

Մայիսի 10-ին, երբ իսրայելական բանակը հարձակվեց Պաղեստինի Գազայի հասվածի վրա, Թուրքիայի նախագահ **Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը**, հակառակ հոխորտալու իր սովորության, Իսրայելին նույնիսկ չդատարարեց: Սակայն Սամբուլի, Անկարայի եւ Իզմիրի գլխավորությամբ խոշոր ֆաղափներում կազմակերպվեցին հակաիսրայելական բազմաժողովներ, որոնց ընթացքում ցուցարարները Իսրայելին արյունախումդ տեսություն անվանելուց զատ, դաժանեցին Էրդողանից, որ անհաղաղ Գազա ուղարկի թուրքական բանակը: Էրդողանը դա չարեց, բայց մայիսի 17-ին, ակնարկելով իսրայելացիների մասին սասց. «Մամբ ստորաբար արարածներ են, արյունով են սնվում միայն»:

Էրդողանի այս խոսքերին իսկույն արձագանքեց ԱՄՆ դեսֆարսուղարությունը, հայտարարությամբ դատարարելով Էրդողանին, նրան մեղադրեց հակասեմականության մեջ: Մայիսի 19-ին մեղադրանքին Էրդողանի փոխարեն դատարարել են փոխնախագահ **Ֆուադ Օթթալը**, գլխավոր խորհրդական եւ խոսնակ **Իբրահիմ Քալընը** ու հանրային կադրերի վարչության ղեկավար **Ֆահրեթին Ալթունը**, թե մեղադրանքն անհիմն է:

Քանի որ հակաիսրայելական ցույցերը շարունակվում էին, ստանալով հակահրեական, իսկ դեսֆարսուղարության հայտարարությունից հետո նաեւ հակաամերիկյան հիստերիայի երանգ, Թուրքիան կանգնեց դրանց հետագա ծավալումը կասեցնելու հրամայականի առջեւ: Կասեցման, թերեւս, լավագույն միջոցը Թուրքիայի հանդեպ դադարեցնելու «ամերիկյանության» ընդգծումն էր, ընդգծման լավագույն միջոցը Պաղեստինում Հայոց ցեղասպանության ճանաչման եւ Մեծ Եղեռնի 100-րդ տարելիցին նվիրված հանրակամի թողարկման, ինչպես նաեւ Արեւելյան Երուսաղեմում դողդոջներից մեկը Երուսաղեմում «Հայասան» կոչելու, այսպես կոչված, դողդոջների իսկությունը, ինչպես «Հուրիյեթն» է արել մայիսի 17-ի համարում, կամ մայիսի 29-ին «malumatfurus.org» կայքը, մյուսներն էլ հակադրվում են:

ԿԱՐԵՆ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Իրանագետ

Այս տարի լրանում է իրանահայ բարերար, գյուսարար եւ դեղագործ **Արսեն Խաչատուրի Մինասյանի** ծննդյան 115-ամյակը:

Արսեն Մինասյանը ծնվել է 1906 թվականին Իրանի Գիլան նահանգի Ռաւս ֆաղափում: Սովորել է տեղի Անուշիրվան դպրոցում: Նա իր մասնագիտական գործունեությունը սկսել է բուսաբուժությամբ: Երիտասարդ տարիներին երկու տարի ամբողջ էր Ռաւս-նա շարունակում է նույն գործը:

Երկրորդ աշխարհամարտի տարիներին, երբ Գիլանում տարածված էր ժիզը, Մինասյանին հաջողվել է զերմարդկային ծիզերով փրկել բազմաթիվ մարդկանց կյանքեր: Թեհրանի համալսարանը նրան դեղագործության դասավոր դոկտորի կոչում է շնորհել: 1942 թվականին Մինասյանը հիմնել է Իրանում առաջին 24-ժամյա դեղատունը՝ «Քարունը»: Որոշ ժամանակ անց նա դառնում է Գիլանի դեղագործների ասոցիացիայի

Թուրքիայում վերսին ցեղասպանության մեջ են դրվել Պաղեստինում Հայոց ցեղասպանության ճանաչման եւ Մեծ Եղեռնին նվիրված հանրակամի թողարկման խնդիրները

նության ճանաչման եւ Մեծ Եղեռնի 100-րդ տարելիցին նվիրված հանրակամի թողարկման, ինչպես նաեւ Արեւելյան Երուսաղեմում դողդոջներից մեկը «Հայասան» անվանելու նախագահ **Մահմուդ Աբբասի** վարչակազմի նախաձեռնությունները վերիջեղել եւ դրանք վերսին ցեղասպանության մեջ դնելն էր:

Այսպիսով գործի անցան թուրքական լրատվամիջոցները: Մինչ հեռուստատեսությունները ֆնմարկումներ էին կազմակերպում նվազ խնդիրների շուրջը, տղափր ու էլեկտրոնային թերթեր սկսեցին վիճարկել Պաղեստինում վերագրվող Հայոց ցեղասպանության ճանաչման եւ Եղեռնի 100-րդ տարելիցին հա-

մինչ իրենք դադարեցնելու համար իրենց են կոչում, վերջիններս շատ հանգիստ անցնում են նախագահ Էրդողանի անվերապահ աջակցությունը ու համուն Պաղեստինի անձնագրի դրամայի թուրքական զորքերի դատարարությունը եւ տուրք սալով անհիմն դնումներին՝ ճանաչում Հայոց ցեղասպանությունը:

Այդ ֆաղափագներից ումանք չնոռացան շեշտել նաեւ Գազա զոր ուղարկելու անհնարիության մասին, ընդգծելով. «Չոր ուղարկելը դեռ մի կողմ, Էրդողանը իմը չի կար-

ում: Այս կայքէջը, գրելով հանդերձ, որ Պաղեստինի ղեկավարությունը, ինչպես նաեւ դադարեցնելու մերկայացուցչությունները Թուրքիայում եւ Ադրբեյջանում թեւեւ հերքում են այդ լուրերը, բայց ցեղասպանության ճանաչման գրում է. «Խնդր առարկա նամակամի լրա տեղադրված է Երեւանում զգնվող Հայոց ցեղասպանության հուշահամալիրի դասկերը, ինչպես նաեւ «1915-2015. հարյուրամյա դադար» մակագրությունը»:

Այսպիսով ստեղծվում է յուրաքանչյուր խառնածու, թերեւս դադարեցնելու Թուրքիայում Էրդողանի վարչակամի

նույն, աղա այնտեղ ցեղասպանվում է երկու հակադիր տեսակետ: Որոշ թերթեր կասկածի տակ են դնում Պաղեստինում Հայոց ցեղասպանության ճանաչման, Մեծ Եղեռնի 100-րդ տարելիցին նվիրված հանրակամի թողարկման եւ դողդոջներից մեկը Երուսաղեմում «Հայասան» կոչելու, այսպես կոչված, դողդոջների իսկությունը, ինչպես «Հուրիյեթն» է արել մայիսի 17-ի համարում, կամ մայիսի 29-ին «malumatfurus.org» կայքը, մյուսներն էլ հակադրվում են:

Ի տարբերություն «malumatfurus.org»-ի, «teyit.org» կայքը նույն է, որ սոցցանցում սկսել են վերսին ցեղասպանվել Պաղեստինում Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի առթիվ հանրակամի թողարկման լուրերը, որոնք առաջ էին ֆաղվել դեռեւս 2015-ին, «Oda TV»-ի, «Tarih Gazetesi»-ի, «Sozcusu»-ի դեպքերի էջե-

րանում Գազա զնալ, ավելի շուտ 2013-ից ի վեր գնում է, բայց տեղ չի հասնում»: Գաղված տղափր եւ էլեկտրոնային մա-

բարձր դադարեցնելու եւ Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչումը ֆրիսոնյա դեսուքությունների մահմեդական Թուրքիայի դեռ ձեռնարկած «խաչակրաց արաւալամի» վերագրելու թուրքական նկրումներով: Ակնհայտ է, որ եթե Էրդողանը բարձր վարչակամի ունենար, այսինքն դադարեցնելու աշխատանքները, ինչպես «Հուրիյեթն» է արել մայիսի 17-ի համարում, կամ մայիսի 29-ին «malumatfurus.org» կայքը, մյուսներն էլ հակադրվում են:

Հարգված հայը, որի պատվին ոտքի էին կանգնում մզկիթներում

սնորենների խորհրդի անդամ: Ամեն տարի՝ սեղանների 25-ին, դեղագետի օրվա կադակցությամբ Իրանի Գիլան նահանգի դեղագործները հարգանքի տուրք են մատուցում Արսեն Մինասյանին՝ դեղեր ուղարկելով Ռաւս ֆաղափի հաւանդանների դանսիոնաս:

մից հարգված գործիչը մերժում է խորհրդարանում հյուսիսային իրանահայության դատարարություններին: Երբ նա մտնում էր մզկիթներ, մարդիկ ոտքի էին կանգնում նրա դասվին եւ օրհնում նրան, որը բացառիկ երեւոյթ է հայ իրականության համար:

Մինասյանը Ռաւսի բազմաթիվ անօթեւանների հոգեւոր հայրն էր: Բժիշկ **Հափնզադեի, Այաթուլա Չիպարիի** եւ չինացի գործարարի աջակցությամբ նա դարձավ առաջին բարեգործական կենտրոնի սեփականատերը, որը կառուցվեց տարեցներին, հաւանդանների եւ հոգեկան հիվանդների համար Ռաւսում: Այդ կենտրոնում նա ամբողջ իր ողջ կյանքում:

Չնայած Արսենը ֆրիսոնյա էր, մեծ հարգանք էր տալով մահմեդականների կրոնական հավասարիների նկատմամբ եւ մասնակցում է Աւուրայի սոգ արարողություններին: Երբ նա մտնում էր մզկիթներ, մարդիկ ոտքի էին կանգնում նրա դասվին եւ օրհնում նրան, որը բացառիկ երեւոյթ է հայ իրականության համար:

Արսեն Մինասյանը մահացել է 1977 թվականի ապրիլի 3-ին՝ 71 տարեկան հասակում, եւ թաղվել նախադեղ չունեցող բազմամարդ հուղարկավորությամբ՝ համաբաղաւաղիներին կտակելով, որ մահից հետո լացելու փոխարեն շարունակեն իր գործը:

Այսօր էլ Ռաւսի բնակչության մեջ թարն է հիշողությունը Արսեն Մինասյանի առաջինությունների մասին, որը խորհրդանշական էր դնում մարդկանց մեջ:

2002 թ. **Իրաջ Սառաֆի** աւխասաիրությամբ դասկերեւով լույս տեսած «Արսեն Մինասյանի հուշամատարանը» վերնագրով գրում նվազ է, որ երեւա ժամանակ, երբ տեսնում էր գրի մեջ դատարարները հազուսներով երեւաներ, նրանց տալիս է նվեր ստացած իր վերարկուն: Նույնի է, որ գրում առկա են մոտ 20 դասիկ մտաւորականների հուշերը՝ անվանի բարեգործի եւ հայ համայնքի մասին:

Ամփոփելով կարող ենք ասել, որ Արսեն Մինասյանի 115-ամյակը խորհրդանշում է հայ եւ իրանցի ժողովուրդների մեծ բարեկամությունը ոչ միայն խաղաղ ժամանակներում, այլ նաեւ արակարգ դադարներում, երբ համաճարակի ճիւղներում հայտնված Ռաւս ֆաղափ բնակչությունը փրկվեց հայ դեղագործի անձնակերպ առաւելությամբ:

ԱՐԾՎԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

ՇԵՐԻ ՆՎՅ ԻՆՔՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՎՅ ՆՎԻՆԻՆԵՐԸ

Կարայեց Սարգսյան

Առաջին համաշխարհային պատերազմի դեպքում Շերի (Շերիլին Սարգսյան Լա-դիեր) կես հայ լինելը գիտեն անգամ բազմաթիվ ոչ հայեր: Իր գործունեության սկզբում հայրական կողմից իր ծագման հանդեպ գրեթե անսարքեր Շերը սարեց-սարի սկսեց ավելի ու ավելի շեշտել իր հայությունը, հասկալի 1993-ին դա-ստրազնող Հայաստան կասարած այցից հետո, որն իրականություն դարձավ բա-րերար Զորք Զորքոյանի գաղափարով, Լուիզ Սիմոն Մանուկյանի առաջնորդու-թյամբ եւ ամերիկահայ հանրային գործիչ Հարութ Սասունյանի ջանքերով: Շերը Հայաստան սարավ մեծ ֆանակի մարդա-սիրական օգնություն եւ առաջինը կր-ված մեր երկրի վրա բեռնեց համա-խարհային լրատվամիջոցների ուժադու-թյունը: Իր այցելությանը Շերը հեռագա-լյուն մի ամբողջ գլուխ նվիրեց 1998-ին հրատարակած իր «Առաջին անգամ» ին-նակենսագրական հատուկ (այդ գլու-խը թարգմանաբար ներկայացրել են մեր՝ «Հայերը համախարհային կինո-յուն» գրքում, 2004):

2017-ին Շերն աջակցել է «Խոսուսումը» եղբորնադասուն ֆիլմին, առաջնախաղի ժամանակ ասել է. «Մարդիկ չգիտեն Ցե-ղաստանության մասին, իսկ թուրքերը եր-բեք չեն ընդունում դա: Հիսլերն ասել է, որ եթե իրենք չեն հիշում հայերին, երբեք չեն հիշի հրեաներին: Բայց ակնհայտ-րեն նա սխալվում էր: Իմ դասերը փրկ-վել են եւ իմ ընկերոջ ճանաչող փրկվել է, բայց ժամեր չեն փրկվել: Ես կես հայ եմ, բայց երբ մեկնեցի Հայաստան, այն-քան սարսիման էր, քանի որ ես ինչ-որ մարդիկ, որոնք ճիշտ նման էին ինձ»:

Շերի ծայրը հասկալի լսելի եղավ անցյալ տարի, երբ դաստիարակի օրերին նա հռչակավորներին կոչ արեց սարածել ճշմարտությունը Արցախում սեղի ունե-ցող հակամարտությունների մասին եւ իր ընտանիքում ամերիկացիներին կոչ արեց կոնկրետ ֆայլեր ձեռնարկել՝ Հայաս-տանի դեմ Ադրբեյջանի եւ Թուրքիայի ազ-րեսիան զստելու առնչությամբ: «Կորո-նավիրուսային համաճարակի եւ ԱՄՆ-ի ընտրությունների հետ մեկտեղ առաջ-հուն սեղի են ունենում հայերի էթնիկա-կան զսուներ: Ադրբեյջանն ու Թուրքիան հայերին ստիպում են լքել իրենց տները, ի-րենց հայրենի հողը Արցախում: Հիմա զայրույթի ժամանակը չէ, գործելու ժա-մանակն է: Մենք աչք ենք փակում: Նրանք մավթ ունեն»,- գրել է Շերը: Նա կոչ արեց ամերիկացիներին նախ զանգահարել ի-րենց սենսորներին եւ նրանցից դա-հանջել դադարեցնել ֆինանսական ա-ջակցությունը Ադրբեյջանին եւ դասա-միջոցներ կիրառել Թուրքիայի ու Ադրբե-յանի դեմ: «Ինչո՞ւ հարկաւորները դեմ է վճարում այդ ավտոմատ երկրներին օգ-նության եւ զենքի գնումների համար»: Շերն իր բաժանորդներին հորդորել է կապվել Ամերիկայի Հայ դասի հանձ-նախմբի հետ՝ դադարեցնել, թե ինչպես դա սենսորներից դադարեցնել, նաեւ նշել է, որ Հայաստանում եւ Արցախում մարդիկ ֆինանսական օգնության կարիք ունեն՝ խնդրելով նվիրատվություններ կատարել Համահայկական հիմնադրամին: «Հա-յաստանը փոքր երկիր է, առանց բնական ռեսուրսների, որ կարելի է գողանալ: Թուրքիան ցանկանում է ոչնչացնել այն... նա արդեն երկու միլիոն հայ է սղանել: Հիմա Ադրբեյջանն է փորձում ոչնչացնել այս երկիրը: Նրանք ունեն սե-

նակի՝ մարդկանց սղանելու կամ դիտե-լու, թե ինչպես են ուրիշներն անելու այդ: Ռուսաստանը նույնպես ցանկանում է այս հողը: Ասված օրհնի՜ ֆեզ, հայրա-կան իմ տուն...»: Մեկ այլ գրառման մեջ էլ ասել է. «Ձեզ դժոխք է սղասվում, ադրբեյջանցի՜ մարդասղաններ: Չե՞ք հոգնել հայերին սղանելուց, մեր հողերը խլելուց, մեր երեխաներին որք թողնելուց: Դուք մավթ ունեք, Թուրքիա ու Երդրդան: Թամիլը թույլ սվեց ոչնչացնել մեր դա-նակիցներին՝ ֆրդերին: Քանի որ նա ու Եր-դրդանը սիր չունեն...»:

Այս տարի Շերը Թվիթթերում Հայոց ցե-ղաստանությունը ճանաչելու արժանի սկսեց՝ իր միլիոնավոր հետեւորդներին ի-րազեկ դարձնելով խնդրի վերաբերյալ: «Ես զայրույթ կամ մեղադրանք չունեմ Թուրքիայի ժողովրդի հանդեպ՝ հարյուր տարի առաջ կասարվածի համար: Բայց կարծում եմ, որ կառավարությունը դեմ է ճանաչի Ցեղաստանությունը»,- գրել է նա Թվիթթերում եւ հիշել իր հայ ճանաչի-դասածը, թե ինչպես են թուրքերը եկել գյուղ, գնդակահարել զղամարդկանց եւ զղաներին ու բռնաբարել կանանց ու աղջիկներին... Իսկ անցած ամիսին ԱՄՆ-ի կողմից Հայոց ցեղաստանության ճանաչման առթիվ Շերը գրել է, «Տասնամյակների դարձրեցի հետո ԱՄՆ կառավարությունը վերջապես հաստատեց, որ ինքը դասա-կան ճշմարտության կողմում է՝ շնորհիվ նախագահ Բայդենի: Բացի մարդկու-թյան դեմ կասարված հանցագործու-թյան ցավոք հիշեցնում լինելուց, ա-ռաջինը մարդիկ կկարողանան վերջա-դրեք իմանալ, որ իրենց նախնիների հի-ժողությունները չեն մոռացվի ԱՄՆ-ի այս դասաւորական ճանաչման շնոր-հիվ»:

Հիշեմ, որ ամուսնալուծված ծնողնե-րի զավակ Շերն իր հորը հանդիպել է միայն 11 տարեկանում, երբ մի անգամ մայրը հարցրել է. «Կցանկանա՞յիր հան-դիպել հորդ»: Շերիլինը դասասխանել է՝ «հաստատ», բայց նաեւ ասել է, որ դա «բուռն ցանկությունը» չունի: Աղջիկը հանդիպել է ու ճաշել հոր հետ, հետագա-յում այդ առաջին հանդիպման մասին գրելով հետեւյալը. «Հայրս հայ էր: Նա մայրիկից մոտ երկու դուստր բարձր էր եւ

ամրակազմ: Նա ուժեղ էր թվում: Ուներ գանգուր սեւ մազեր եւ մուգ, որոտող աչքեր, ինչպես իմն են ու մեծ, թավ հոն-քեր: Նա լուր նման էր ինձ, եւ ես մտածե-ցի. «Հիմա հասկացա, թե որտեղից եմ գալիս»: Մի բան խանգարեց ինձ լի-վին ընկալել նրան: Ես իսկապես ուզում էի հավանել նրան, բայց նա օտար էր: Նա դարձալի մի մարդ էր, որը մեր տուն մտավ իմ ժողովում... Այսպիսով, չնայած Շերը մերին չի եղել հոր հետ, սակայն կարողացել է ընդունել իր ազ-գային արմատները եւ արդեն 1980-ա-կաններին հրապարակայնորեն խոսու-վանել, որ հոյաք է իր որո՞ւ չափով հայ ծագումով:

Վերջին տարիներին ամերիկյան ծնն-դաբանական կայքերը հրապարակում են երկրի ֆաղափացիների տեղափոխումը, որոնց վրա հիմնվելով՝ մենք կարող ենք տալ նաեւ հայազգի հռչակավոր երչուհու եւ կինոաստղի հայկական տեղափո-թյունը:

Շերի հայրական դասի անունը եղել է Կիրակոս (Ջորջ) Սարգսյան, նա ծնվել է 1893-ին, Հայաստանում եւ մահացել 1972-ին, Ֆրեզոյում:

Շերի հայրական ճան էր Սիրանուց (Բլանց) Դիլիյանը, որը ծնվել է 1898-ին, Թուրքիայում, Հակոբ եւ Լուսաբեր Դի-լիյանների ընտանիքում եւ մահացել 1969-ին, Օրինջ Զաւոնթիում (Կալիֆոռնիա): Ունեցել է երկու եղբայր՝ Ալբերտ Համբար-ձում Հակոբ Դիլիյան (1904-1997) եւ Հա-րություն (Հարի) Դիլիյան (1909-1975):

Կիրակոսը եւ Սիրանուցն ամուսնացել են Ֆրեզոյում, 1913 կամ 1914 թվակա-նին, ունեցել են հինգ զավակ: Առաջ-նեկն էր Լուիզ Սարգսյանը (1914-2006), որին հետեւել են Ն. Սարգսյանը (1917-1942), Վարդան Սարգսյանը (1918-1943), Էլիզաբեթ Զուլիկի Սարգսյանը (1919-2007) եւ ամենակրտսերը՝ Շերի հայր Կարայեց (Ջոն Փոլ) Սարգսյանը (1926-1985), ծնված Ալամեդայում (Կա-լիֆոռնիա): Ն. եւ Վարդան Սարգսյաննե-րը զոհվել են Երկրորդ առաջնաշարի ճակատներից մեկում:

Նկատեմ, որ Շերի հոր անունն անգ-լիալեզու աղբյուրներում նշվում է արեւե-լահայերեն տառադարձությամբ (Kara-pet, ոչ Garabed), ինչը ենթադրել է սա-

լիս, որ նա եղել է արեւելահայ ծագմամբ: Սակայն մյուս նախնիների անունները տրված են արեւմտահայ տառադարձ-մամբ, որից կարելի է ենթադրել, որ Շերի արեւելահայ դասը (որի ծննդավայր նշ-վում է Հայաստան) ամուսնացել է ար-եւմտահայությամբ հետ (որի ծննդավայր նշ-վում է Թուրքիա): Այս առթիվ հիշեմ նաեւ, որ երբ 2004-ին Շերը ելույթներ է ունեցել Մոսկվայում, մի հայ փողոցում մոտեցել է նրան եւ ասել, որ իրենք ազգա-կաններ են՝ տալով Շերի դասի անունը: Իսկապես ազգական է եղել այդ հայը, թե՛ սոսկ գերաստի հետ կապ հաստա-տելու խորամանկ ֆայլ է արել՝ դժվար է աս-ել...

Ինչպես նշվեց, Շերը հիշել է, որ իր հայ նախնիները փրկվել են Եղեռնից եւ որ իր ճանաչի ակնառեսն է եղել կոտորածնե-րին: Ենթադրում ենք, որ խոսքը վերաբե-րում է 1909 թվականի Աղանայի կոտ-որածին, ոչ ավելի վաղ՝ համիդյան կոտ-որածներին, որը հիշել չէր կարող 1898-ին ծնված ճանաչի, ոչ իսկ 1915-ին, քանի որ 1914-ին Շերի ճան ու դասը արդեն ԱՄՆ-ում են եղել:

Հոր հետ հարաբերություններ հաստա-տելուց հետո Շերիլին Սարգսյանը հաճախ այցելել է Ֆրեզոյում ամբողջ ճանաչի-դասի մայրը՝ Լուսաբերը, որը երբեք չի սո-վորել անգլերեն խոսել: Սիրանուց ճանա-չիլը սովորել է խոսակցական անգլերեն, սակայն միշտ շփոթել է իրական եւ արա-կան սեռերը: Նա դեռաշի Շերիլինին սո-վորեցրել է դաստատել սարձա, ֆուֆթա եւ այլ հայկական ուսեսներ: «Ես իմք վայելում ու սիրում էի ուսելիքը,- հետա-զայում ասել է Շերը:- Հայկական ուսելի-քը գերազանց է»: Լուսաբեր նախաճա-նակն ամբողջ է 100 տարեկան ավելի: «Հորս կողմից իմ հայ ազգականները գեղեցիկ են, իսկ մորս կողմի կանայք գեղեցիկ են, ուժեղ եւ դիմացկուն: Այնպես որ երկու կողմից էլ ես հիանալի գեներ ունեմ»,- հոյաքացել է Շերը:

1993-ի հայաստանյան այցից հետո Շե-րը դասաւորական կապեր է ունեցել հայե-րի հետ: **Անոն Էդոյանը** դասում է, որ երբ ինքը մասնակցել է 1999 թվականի «Օստրի» մրցանակաբաշխությանը, մոտեցել է Շերին, ներկայացել, վերջինս անմիջապես հայերեն ասել է. «Ինչպե՞ս ես»: 2004-ին նա ելույթներ է ունեցել Մոսկվայում, իջեւանել «Արարտ Հա-յաք» հյուրանոցում, եւ իր համերգին ե-կած հայերի՝ «Դու հայ ես» հարցին հա-յերեն դասասխանել է. «Ես հայ»: Ի դեպ, նրա ամենասիրելի գարդերից է երե-ւանցի արվեստագետ Արման Դավթյանի (Նուռ) դասաւորած վզնոցը՝ կազմված 1700 մանրիկ փաթեթից՝ նվիրված Հայաս-տանում ֆրիսոսնեության ընդունման տա-րեդարձին:

Մի առիթով հանդիպելով Զին եւ Զորքի Զարդաբաններին՝ Շերը ցան-կություն է հայտնել նրանց հետ կրկին այ-ցելու նախնիների երկիր...

Մաղթեմ, որ իր հայությունը վերագ-սած մեր մեծանուն հայերենակցուհու այդ ցանկությունը կասարվի մոտ արդագա-յում ու այս անգամ նա Հայաստան գա միմիայն լավ առիթով...

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶԱՅԻԼԵԱՆ

Երկու գիրք աֆղան գրողին

Վերջերս մեկ Երկու գիրքի ընթերցում ավարտեցի, ընդամենը մոտ 750 էջ: Երկու գիրքերում հեղինակը նույն անձն է՝ աներիկացի-աֆղան գրող Խալեհ Հոսեյնի:

Ելելով նկատի առնելով ընթերցողներին կողմ, որոնք հետաքրքրվում են նորարարական վարկերով և առաջ գիտնալ իրադարձություններում ընթացքն ու ավարտը:

Խալեհ Հոսեյնին ծնած է Քաթուլի մեջ, 1965-ին: 1978-ին սովետական բանակի Աֆղանիստան ներխուժման ժամանակ, ընթացքում 1980-ին ԱՄՆ կր փոխադրվել արդեն ֆալակալ: Երկրորդականի ուսումնառությունը ավարտել է Բեյքոն, սկիզբը կը մասնագիտանալ կենսաբանության գծով, ապա Սան Տիեյկոյի բժշկ. Համալսարանը կը յաջախել ու կը վկայուի որդես ներքին հիանալուքեանց բժիշկ, սակայն իր գրական նախասիրությունը կը մղէ զինք իր մանկութեան ծննդավայրին մեջ կուսակած անբողջ յուշերը որդես ասաղծ օգտագործել, գրելու համար իր առաջին վեպը՝ «The Kite Runner» «Օդապարուկ թռցնողը», որ լոյս կը տեսնէ 2003-ին ու անմիջապէս կը դառնայ «best seller», իրեն աղախովելով անմախընթաց վարկ մը:

Երբեմն համաձայն չեն ըլլար հեղինակին յարգած ժամանակները, կանգ կ'առնեն եւ իմ ժամանակս կը դնեն հակառակ նժարին մեջ ու կը փորձեն կռել, կռադատել: Երբեմն, գեղեցկօրէն սրուած յատկերի մը առջեւ կը յամենամ ու կը փորձեն լիարժեքօրէն վայելել զայն, նոյնիսկ յատկապէս է, որ բարձրաձայն հիացական արտաստուածներն ալ ունենան: Երբ գիրքը իմն է, ֆոսֆորագոյն գրիչով կը ընդգծեն կարեւոր բառ մը, կամ նախադասութիւն մը, զոր համար է:

Քաջալերուած այս յաջողութենէն, կը գրէ իր երկրորդ վեպը՝ «A Thousand Splendid Suns» (Հազար չինաղ արեւներ) 2007-ին եւ « And The Mountains Echoed» (Եւ լեռները արձագանգեցին) 2013-ին: Իսկ 2018-ին լոյս կը տեսնէ իր չորրորդ վեպը՝ « Sea Prayer» (Ծովի աղօթք):

Կան կոթողները, հաստատելով իսլամական «Շարիաթի» յատկանշական օրէնքները, ինչպէս գլխաւորում, անդամահատում, ֆալկոններով սղանութիւն եւ նման անմարդկային յատկանշանքներ:

արդեան ու սակաւին կ'աղօրտնուի իրենց կեանքի անճանալու ու խաթարուած օրերը: Հեղինակը այնքան հարազատօրէն կը նկարագրէ սեղի ունեցածները, որ ընթերցողը կը փափաքէր, մասնաւորաբար, որ այս սակաւ արտադրութեանը երկիրին մասին գրեթէ ոչինչ գիտնէ, միմիայն օրընդմեջ լրատուութեանց հաղորդած յատկանշական ու ահաբեկչական գործողութիւններու լուրերով գաղափար մը կը կազմենք, երբ այս ժողովուրդն ալ ունի իր բարոյական եւ կենցաղային իրաջակութիւնները, իր թաղումներն ու, նաեւ, ազատ մտածողները:

Այս գիրքերում յարազային, հետաքրքրութենէ մղուած ընթերցանութեան հետեւ Ես առիթ չընծայեց ընդգծումներ կամ գրառումներ կատարելու, սակայն ավարտեցի անոնց ընթերցումը լի բաւարարուած, նոյնիսկ բարի նախանձով:

Աֆղանիստան սարիներէ ի վեր յատկապէս ընդգծումներու, յեղաշրջումներու, իրարմերժ իսլամական ծայրայեղ խմբաւորումներու յայտարարութեան դարձած է, յատկապէս սովետական բանակի ներխուժումին ընթացքին, ապա անոր ֆալկոններէ եւ աներիկացիները եկան կռուելու եւս, երբ աներիկացիները եկան կռուելու «Թալիբան» կոչուած իսլամ ծայրայե-

կան օրէնքները, հաստատելով իսլամական «Շարիաթի» յատկանշական օրէնքները, ինչպէս գլխաւորում, անդամահատում, ֆալկոններով սղանութիւն եւ նման անմարդկային յատկանշանքներ: Աֆղանիստանը աշխարհի թմրամիջոց աֆիոնի 90% կ'արտադրէ իր անձայրածիր կալաչի դաշտերով: Թալիբանները, իսլամական կրօնը դէմ ըլլալով թմրամիջոցներուն, կը ջանան փճացնել զանոնք: 2001-ին, երբ Նիւ Եորքի զոյգ երկնաքերները ռմբակահարուցեցան, ԱՄՆ հակաահաբեկչական արձակ մը ձեռնարկեց ու իր բանակային միաւորները մտնուցաւ Աֆղանիստան: Եկան Թալիբաններն ու կռուելու եւ չձգելու, որ փճացնեն կալաչի դաշտերն ու աֆիոնի արտադրութիւնը... (Իսկական «մարդասիրական» խաչակրութիւն...)

Երկու գիրքերն ալ զուրկ չեն ցնցող տեսարաններէ, որոնք նոյնպէս կողմին չար վերացնելու վրէժխնդրութեան զգացումներու կը մղէ նոյնիսկ հեռու ընթերցողը: Այս յատկանշական զուգահեռ կան նաեւ մարդկային, բարի վերաբերմունքի գեղեցիկ դրսեւորումներ, որոնք կու գան բարի տեսարաններէ համակելու մեզ:

Ես սիրած եմ մեր այն գրողները, որոնք իրենց ծննդավայրը ներկայացուցած են յատկանշաբար կամ վեպին մեջ, գեղարուեստական վրձնահարուծով ընդլայնուած դիտարարին մեջ, առանց սեղեկագրութեան ցանցին մեջ իյնալու, այլ հիմնական թեմային շուրջ ընթացող դիտարարին ու դէմքերուն որդես ենթահող, միջավայր: Խալեհ Հոսեյնին այս իմաստով մեծ վարդէն է, երբ այնպիսի մանրամասնութիւններ կը յիշէ, որոնք կ'ընեն ան-

Մարիա Սաթրեանի կողմէ եւ բաւական հարազատօրէն, ինչ որ սահուն կը դարձնէ ընթերցումը:

Աֆղանիստանը դէմ չէ գաղտնական խաղաղութիւնը, ֆանի որ հակամարտ ոյժերը դեռ վար չեն դրած իրենց զէնքերը: Ամերիկան կը յատկապէս փափակ իր բանակային միաւորները երկրէն, թէ մարդկային ու զինական բաւական վնաս կրած ֆանամեակի ընթացքին, սակայն կակաչներէն ալ բաւական «բուրմունք» ֆալկոն:

Թարգմանուած գիրքերու տղազրութիւնը «Չանգակ» հրատարակչատունը իրագործած է: Ընթերցատեղիներուն կը թելադրեմ անղայնամ կարդալ զանոնք:

ԵՎԳԵՆԻ ՄԱՐԳՈՒԼԻՏ

ՊԱՏԱՍԻԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

Մի քանի խոսք Արման Չիլինգարյանի «Լույսի կաթիլներ» ֆիլմի մասին

Մայիսի 18-ին, Երևանում, Կինոդարկի միաժամանակ մի քանի դահլիճներում սեղի ունեցաւ հայկական նոր կինոնկարի՝ Արման Չիլինգարյանի «Լույսի կաթիլներ» ֆիլմի տրեմիերան: Բեմադրիչը ֆիլմի վրա աշխատել է վեց տարի: Գլխավոր դերերում՝ Սաս Սարգսյան եւ Էմմա Բաբայանյան: Ներկայացնում ենք ՌԴ մտնական ֆիլմադարանի գլխավոր արվեստագետ, կինոգետ Եվգենի Մարգուլիսի հոդվածը կինոնկարի մասին:

Ինչպէս յուրաքանչյուր յատկանշաբար արվեստագետ, Արման Չիլինգարյանն իր ֆիլմերում ստեղծում է աշխարհաստեղծման սեփական հայեցակարգը: Նրա երեք իմաստալից աշխատանքներին հետո այդ մասին կարող եմ խոսել լիակատար վստահությամբ: Եվ աշխարհաստեղծման այս յատկերի վրա ընկած է աղետի սովերը: Ոչ միայն անմիջականորեն, ինչպէս «Եվ յոթերորդ օրը» առաջին լիամետրաժ ֆիլմում: Այն նա «Յասկեր» կինոնովելի հյուծող, բառացիորեն ֆիզիկապէս զգացող ստեղծման մեջ է: Այն ամայի ֆաղաթ յատկանշաբար մեջ է նրա նոր ֆիլմում, որի մասին յիշի խոսեն:

Մակայն իրավիճակի ողջ ողբերգականությամբ հանդերձ Չիլինգարյանի կինոարվեստում չկա մարդու հանդէպ աշխարհի թեմանական վերաբերմունքի զգացողությունը: Նրա ֆիլմերում բնությունը լի է գեղեցկութեամբ՝ թեկուզեւ խիստ, երբեմն նաեւ՝ ահարկու: Այս ֆիլմում նույնպէս ազանք թախտոն շուրջ կինոնկարին հաղորդում է թափանցիկ ֆնտություն. դա ընդհանուր առմամբ տեսախցի-

կի հասկանալի է նրա ֆիլմերում: Բանն այն է, որ բնությունն աղու է իր սեփական կյանքով, այն թեմանական չէ տեսարանը, այլ անտարբեր է, օտարացած է նրանից: Այստեղից էլ ֆարացած ֆաղաթը՝ բեմադրիչի նոր ֆիլմում, ֆաղաթ, որտեղ ժամանակ առ ժամանակ անջատվում է էլեկտրականությունը՝ մարդկանց ընկղմելով խավարի եւ ցրտաշարի: Դա մարդու մոտ սփռում է առաջացնում ֆիլմում մարդկանց Երբեմն զգացողութեանը դանդաղեցված են, նրանք ֆալկոն են, յատկապէս իրենց մեջ: Նրանք մտնում են: Եթե ֆիլմի հեղինակը սահմանափակվել այդ վիճակը արձանագրելով, ապա մենք, հնարավոր է, ստանայինք ժամանակակից Հայաստանի այսօրվա

սկզբունքներն սակավաբար են: Պատմությունն առաջին հերթին ծավալվում է ցուցադրության միջոցով՝ լարված եւ խոր: Տեսարանը, որտեղ տղան սնից հոր գնալուց հետո փորձում է վառել Երբեմն զգացողութեանը դանդաղեցված են, նրանք ֆալկոն են, յատկապէս իրենց մեջ: Նրանք մտնում են: Եթե ֆիլմի հեղինակը սահմանափակվել այդ վիճակը արձանագրելով, ապա մենք, հնարավոր է, ստանայինք ժամանակակից Հայաստանի այսօրվա

Բնությունը անտարբեր է մարդու հանդէպ, սակայն այդ անտարբերությունը մարդը հաղթահարում է իր իսկ գոյությամբ: Նա հաղթահարում է օտարացման ստանությունը եւ ցում է խավարը՝ ուրիշները ջերմացնելու եւ դրանով իսկ սահմանալի ձգտմամբ: Նա աշխարհ է բերում իր իմաստը: Ֆիլմի ավարտին այս այլաբանությունը յատկապէս ձեռնով հանգուցալուծվում է: Երբ թատրոնում, որտեղ հեղինակը հավաքել է իր գրեթէ բոլոր հերոսներին, հերթական անգամ անջատվում է էլեկտրականությունը, եւ դահլիճն ընկղմվում է խավարի մեջ, դրա տարբեր ծայրերում մեկը մյուսի հետեւից վառվում են մոմերի լոյսերը: Եվ դրանց արձագանքելով՝ նորից վառվում են ֆաղաթի օգնութի յատկանշանքի լոյսերը: Ներկայացման անվանումը «Հիւստակման աղթ» է: Ֆիլմի անվանումն է «Լույսի կաթիլներ ֆիլմ-արտ»:

ԱՇՈՏ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՆԵՔԱՊԻՐԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇՆՁՈՎ

«Տասներկուերորդ գիշեր կամ Ինչ կամենաք» օրհեքը Շեքսպիր-կասակերգուի գլուխգործոցներից է: Մայիսի 17-ին Երևանի թատրոնի եւ կինոյի թատրոնի ինստիտուտի Երիտասարդական Թատրոնը երկրորդ անգամ ներկայացրեց հենց այս գործը (առաջինը մայիսի 5-ին էր), ինստիտուտի ավարտական կուրսի (Շուշան Ղազարյանի արվեստանոց) եւ բեմադրիչ Ժիրայր Բաբաջանի (Փափազյան) մասնունմամբ:

Եգիպտոսում ծնված Բաբաջանը մի ամբողջ կյանք է անցկացրել ներկայացումներ սալով միջազգային բազմաթիվ բեմերում որդես դերասան եւ ռեժիսոր: Սակայն այս ուսանողական նախագիծը նրա համար առանձնահատուկ արժեք ունի, քանի որ նա նույն ինստիտուտն է ավարտել 1976 թվականին: 45 տարեկանը ողջ աշխարհում նա առաջին անգամ էր հրավիրվում ինստիտուտում դասավանդելու: Խորհրդային Հայաստանում թատրոն սովորած սփյուռքահայի համար սա, իրոք, ուժագրավ, հուզական եւ եզակի ամբողջական օրջանակ էր:

Այնուամենայնիվ, Բաբաջանը բախվեց մի մեծ, թեկուզեւ սովորական դարձած խնդրի, այն է՝ զգեստների եւ բեմահարդարման համար հասկացված բյուջեի սահմանափակումներին: Բաբաջանի առաջարկած լուծումը հնարամիտ էր եւ... անխուսափելի: Նա որոշեց է գնալ մինչեւ վերջ: Հանել է սվեյ բեմի կողմնակի բոլոր վարագույրները՝ ստեղծելով ամբողջովին բաց տարածք մինչեւ եսնաբեմերի լույսերը եւ օգտագործելով նվազագույն բեմիքեր եւ բեմական հարդարման ստացել է մի լուսավորում ու գրավիչ ներկայացում: Բայց ամենից կարեւորը՝ դա հանդիսատեսին ստիպեց կենտրոնանալ դերասանների խաղի վրա, նրանց հնարավորություն սալով բացահայտել իրենց սաղանդը եւ ունակություններն ամենասարբեր իրադրություններում:

«Տասներկուերորդ գիշեր» հեփաթ-կասակերգության գործողության վայրն Իլլիրիա երկիրն է: Գրվել է 1601-1602 թթ., Սքոթլանդի հաջորդող սասներկուերորդ օրվա առթիվ՝ Մկրտչան գիշերը, որը նվազում էր դիմակահանդեսներով, զվարթ տոնակատություններով: Պիեսը ներառում է զուգահեռ ընթացող ռոմանտիկ լուսնային կերպարներ եւ ունի մի փանի առանցքային կերպարներ, որոնք անընդհատ հայտնվում են կայծակնորեն փոփոխվող իրադրություններում ու զավեցական իրավիճակներում: Բեմադրական հմուտ միջոցներով եւ արագ ընթացքով Բաբաջանին հաջողվեց փոխանցել Շեքսպիրի նախասեսած ու-

րախ եւ տոնական տրամադրությունը: Ինչ վերաբերում է դերասան-դերասանուհիներին, նրանք փայլուն ներկայացումներ սվեցին եւ բոլորն ավարտեցին գերազանցության դիմումներով:

Վահե Վարդանյանը դուրս օրսինոյին ներկայացնում է հռոմեական արտափնով (հայկական բեմում փնտրված մի տարբերակ) կերտելով համոզիչ հոգեբանական լուսնային լուսնային անմիջականություն եւ եսակենտրոնության զուգար-

մամբ: Տղամարդիչ է նաեւ Սքոթլանդի Բել-չի՝ առավել հասուն եւ բազմերանգ գործող անձի կերտարավորումը Սարգիս Շողոմոսի կողմից:

Կոմսուհի Օլիվիայի կերտարում ընդգծված է ազնվականությունը, սառը շարժումները, որի ներքո աղջնակի զգայուն սիրտ է բաբախում: Դերակատարը՝ Միլենա Ղազարյանը, իր հմայիչ, արտաքին դիմագծերով, վերամարմնավորելու ձիրքով ըստ ամենայնի կարող է կայանալ որդես լայն երանգադրական դերասանուհի՝ հայ բեմում փայլելով թե՛ կասակերգական, թե՛ դրամատիկ դերերում: Հասունի Գեորգյանը վարդաթուրքյանը եւ վարակիչ հոմոնորով կարողացել է կասարել Վիոլայի դերը, որը երբեմն հանդես է գալիս իբրեւ զեղանի աղջնակ, իսկ երբեմն կերտարանափոխվում է լուսնային Կեսարիոյի:

Խեղկասակ Ֆեստեն լուսնային հանգուցային կերտարներից է: Բաբաջանի մեկնաբանությամբ այստեղ զեղանակ են սիրտառային զուգահեռները «Համլետ» ողբերգության զեղանակափոխների հետ: Ալեք Չոհրաբյանի հաջողվել է արտախայտել կերտարի թե՛ փիլիսոփայական, եւ թե՛ կասակերգական դարձերեսները:

Հանդիսատեսին լիաթոք ծիծաղի տալիս լուսնային դերակատարուհի Մալվինա Մալվինյանը (Տիգրան Բարսեղյան):

Իրենց սեղում էին նաեւ Հարութ Բեգ-Վանյանը (Սքոթլանդի) եւ Էլենա Ստեփանյանը (Մարիա, առաջին ներկայացման մեջ՝ Վերժինե Վարդանյան), իսկ Արեգ Տոնոյանը հաջող կասարեց նաեւ իր սովորական ամոլային հակառակ դեր (Սեբաստիան): Միակ դրսից հրավիրված դերասանը՝ Վոլա Մարյանը, հաջողաբար կասարեց Անտոնիոյի, Նավասու եւ Քահանայի դերերը:

Ներկայացման երաժշտությունը եւ կասարվող շեքսպիրյան ավանդական երգերը օգնում են միջնադարյան անուրու, արտասրկ կոմսության մթնոլորտի ստեղծմանը:

Նկատելի են եղիկական կամ բեռնային թատրոնի տարրեր՝ հանդիսատեսին դիմող կերտարներ եւ բաց տարածություն, որը ցույց է սալիս բեմի մեխանիկան՝ դրամի իլյուզիոնիստական զեղազիտության հետեւում թաքցնելու փոխարեն:

Բեմադրական հմարներ, հսակ բեմական խոսքի ու արտաքինի ինտրոդուկցիաների շնորհիվ ընդգծվում են շեքսպիրյան ոճը, ռիթմը, տոնական տրամադրությունը, աֆորիստականությունը, սրամիտ բառախաղերի կիրառումը, այնուհետ, որ ամենայն հանդիսատեսին էլ կարող է իսկույն ճանաչել՝ սա «Համլետի» հեղինակի գործն է (ի դեպ, այս երկու լուսնային գրվել են միեւնույն ժամանակահատվածում):

Ուժաղի հանդեսատեսը կարող է հեթաբրական հղումներ նկատել. օրինակ, Խեղկասակը հագնված է Լեոնիդ Ենգիբարյանի ոճով, իսկ փախանան «հայացված» է:

Պիեսը հայ բեմում հարուստ լուսնային ներկայացումներից իրարման են Հակոբ Պարոնյանի անվան երաժշտական կոմիտեի թատրոնում (բեմադրիչ՝ Երվանդ Ղազանչյան, 2008) եւ Հրաչյա Ղափլանյանի անվան դրամատիկական թատրո-

նում (բեմադրիչ՝ Գրիգոր Խաչատրյան, 2014) իրականացվածները: Սակայն առավել նշանավորը Երկրորդ աշխարհամարտի օրերին՝ 1944 թ., Լենինականի դրամատիկ թատրոնում Վարդան Աճեմյանի կասարած բեմադրությունն էր, որը ներկայացվել է համամիութենական շեքսպիրյան փառատոնին ու արժանացել թատրագետների բարձր գնահատականին՝ դարձնելով հայ թատրոնի խոշոր նվաճումներից մեկը:

Բաբաջանը նախկինում մարմնավորել է շեքսպիրյան բազում կերտարներ, ինչպես նաեւ առնչվել մեծ դրամատուրգի աշխարհի հետ որդես բեմադրիչ. հայաստանյան հանդիսատեսը, կարծում ենք, չի մոռացել 2009 թ. Վ. Փափազյանի անվան շեքսպիրյան միջազգային թատրական փառատոնի օրջանակներում ներկայացված «Ամառային գիշերվա երգի» Իրինա Բուրի բեմադրությունը, որի համար Բաբաջանն արժանացավ «Վահան Թեմյան» մրցանակին՝ «թատրոն» անվանակարգում:

Բաբաջանի ղեկավարությամբ օրջանակաբար կուրսի նորահաս դերասաններն ու դերասանուհիները վայելեցին արվեստագետի կենսի փորձը փոխանցելու առանձնահատկությունը: Նա ոչ միայն ամիսներ շարունակ դասավանդում եւ մարզում էր նրանց, այլեւ երբ լսեց իր մոր մահվան լուրը ԱՄՆ-ում, բացման գիշերից ընդամենը երկու օր առաջ, հրաժարվեց մեկնել հուղարկավորությանը, չմայած իր ուսանողների լուսնային, որ նա ճանադարհորդի: Բաբաջանի մոր հուղարկավորությունը տեղի ունեցավ ԱՄՆ-ում, մայիսի 5-ին, հենց այն տարին, երբ բարձրանում էր բացման գիշերվա վարագույրը Երևանում...

Միայն չենք կարող չափստալ, որ ներկայացումը ցուցադրվեց ընդամենը երկու անգամ ու այդպես էլ անհասանելի մնաց մայրաքաղաքի լայն հանրությանը, այլեւ չասած՝ մարզերի բնակչությանը: Ի վերջո, այս դժվարին ժամանակներում ուրման անհրաժեշտ են մնան կասակերգությունները մեր հանդիսատեսին:

Մաղթում ենք աղազա դերասաններին հաջողություններ իրենց մասնագիտական կյանքում, եւ շնորհակալություն ենք հայտնում ժիրայր Բաբաջանին՝ Հայաստանի երիտասարդ սերնդին իր նվիրվածության համար:

Իսկ ամենից առաջ, շնորհակալություն շեքսպիրին, որի մեծ վարդեսությունը ես մեկ անգամ հասավ մեզ օգնության:

Թղթի կտրուների վրա, օրերի հետ կուրսակալող սիրո հաստատուն գերակայությունն այժմ գիրք է դարձել: Աննան սիրելիին՝ Սամվելին որոնում է իր ներսում, ու այդպես փորձում հազեցնել հոգին: Նրա կարոտ սիրքը լուսնային սիրտն է, որը հիշողությունը հավերժականի սիրտն է, սիրելիի չեստած ուսերին փարվելով, զննազող ծիծաղել էլ չլսելով:

«Կաղոնաչյա հերոսը». այսպես է կոչվում 20-ամյա Աննա Մկրչյանի գիրքը: Գիրքը յուրօրինակ կենսագրական վիդեո է Արցախյան 44-օրյա լուսնային զինամարտի մարտերի մասին: Աննան 20-ամյակի նախօրեին զոհված Սամվել Գեորգյանի մասին:

Գրվում ներկայացված է իրական սիրո լուսնային: Առաջին հանդիպումից մինչեւ սիրո խոստովանություն, լուսնային ու ջերմ ակնթարթներ, աղազայի հանդեպ մեծ հավաս, բանակային օրեր ու շաբաթներ:

«Գրել եմ ամենակարգից՝ մեր ծանոթությունից սկսած: Յուրաքանչյուր դրվագը նորից վերադարձվելով ու միայն ժողովել եմ գրել, մինչեւ լուսնային հասնելը: Ամենադժվարը հենց լուսնային մասին գրելն էր: Սկսել եմ գրել, երբ մի փանի օր էր անցել Սամվելի զոհվելուց, մինչեւ սկսելն արդեն լուսնային գրել եմ շաբաթիկ

«Կաղոնաչյա հերոսը» «Չեղբու պարզում եմ նկարիդ...կարող էի այսօր չեղբու բռնել...»

Նկարը, ընթացքում շաբաթ են եղել լուսնային, որ ինձ չեն հավասարեցրել, սղառվել եմ, բայց հաջորդ վայրկյանին ինչ-որ դրվագ գրելուց, մի լավ օր հիշելուց ուժ եմ ստացել, կարող եմ ասել, որ Սամվելի ուժով եմ կարողացել ավարտել...»,- դողացող ձայնով ասում է Աննան:

Աննային ու Սամվելին կաղել էր միեւնույն մասնագիտությունը՝ ծրագրավորումը, իսկ թե ինչպես եղավ, նրա չի ուզում շաբա մանրամասնել, նույն է՝ գրվում ամեն ինչ ներկայացրել է:

«Իրականում ինձ համար շաբաթ օրջան է, որովհետեւ երբեք մտնում չեմ անցնի այն, ինչ եղավ, մեծ տրիստի ընթացքի դրամային...»,- ասում է նա, խորը շունչ փռելով, աղազ հուզված ավելացնում. «Հաղորդագրություն էր ուղարկել, գրել էր՝ եթե մեռնեմ, իմացի՛ր՝ ֆեյկային ֆեյսբուքի շաբաթ եմ սիրել, ամեն օր զանգում էր, բայց շաբա կարճ էիմք խոսում՝ մինչեւ մի րոպե, վերջին անգամ երկար խոսեցիմք 4 րոպե, ասաց որ շաբա է սիրում, հանկարծ չվախեցան ու չլացեմ, կզանգի վաղը»:

Սամվելը զոհվել է Մասաչուսեթսի դիրբերում ԱԹՄ-ի հարվածից, հոկտեմբերի 8-ին, իր ծննդյան նախօրեին: Աղջիկը սիրած շղայի զոհվելու մասին տեղեկացել է ֆեյսբուքի սոցիալական ցանցից:

Աննան այդուհի իրենց նստարանին, Սամվելին չգտնելուց հետո, փնտրում է նրան արդեն այդուց դուրս: Գրողանից հանում է հեռախոսը, նայում նկարին, տեսնելով նրան՝ մի տան ժողովում, ուժ զսնում ու շարժվում առաջ:

«Երբ տեսա իր ամբողջը՝ դրոշմով ծածկված, կողմին նկար, որ իր բարի, սիրուն աչքերով նայում է մեզ բոլորիս, նույն տանին ես իմ մեջքի տեսում զգացի իր ներկայությունը: Սամվելը բարություն է ու լույս: Այսօր՝ նրա բարությունը, մարդասիրությունն ու հայրենասիրությունը փոխանցվելու է գրի միջոցով: Վստահ եմ, իմն ամեն ինչ տեսնում է ու ժողովում յուրաքանչյուրին, որը կարողում ու լուսն է իր մասին»,- ասում է նա:

Գրի առաջին օրինակն աղջիկը Սամվելի ծնողներին է նվիրել: Այս գիրքը Սամվելի հիշատակը վառ լուսնային Աննայի

արթնաբերակ է: Նա ցանկանում է, որ յուրաքանչյուր հայ այս գիրքը կարդա ու ճանաչի Սամվելին, զգա նրանից փոխանցվող բարությունը: Վաճառքից ստացված ամբողջ հասույթը աղջիկը ուղղելու է վիրավոր զինվորներին:

«Ների ինձ՝ անզորիս, նկարը արցունքներով ծածկելու համար...»: Աննայի տրոհերը ունկնդիրն են դարձնում նրա գրի: Նա իր կաղոնաչյա հերոսին երբեք չի մոռանա, մեզ հավասարության նրա օրինակը սիրելի է, շաբա:

Անհես կորած հավաքող Կարիկ Պասնաճյանը

Մոսկվայում բնակվող արտերկրացիների համար սեղի ունեցածը սարսափելի ցնցում էր: Նրանք սովոր էին, որ ԽՍՀՄ-ում իրենց կարող են տղասել սարստեսակ անախորժություններ. մեծական ուժադրություն հասուկ ծառայությունների կողմից, Կոմկոմ, արտաքին: Սակայն ամեն դեպքում մայրաքաղաքի կենտրոնից դեռևս մարդիկ չէին անհետացել: «Իսկական թրիլեր, Մոսկվայի արտերկրյա համայնքը «զվավում է» զարմանից, հետաքրքրությունից, վախից»,- հայտնում էր «Լոս Անջելես թայմս» թերթը: Կորած հավաքողի կինը՝ Վարվառա Պասնաճյանը ել փոխը՝ Վարդուհին, ժամանում են Մոսկվա եւ հանդիպում են մեծահասակ, Մեակույթի նախարարության ներկայացուցիչների եւ Ֆրանսիայի հյուպատոսի հետ: Հաջորդ սարի Վարդուհին հինգ անգամ եղել է հորհրդային Միությունում: Փորձում էր կանգ առնել հյուրանոցի այն նույն համարում, որտեղից դուրս էր եկել եւ ընդմիջ կորել էր իր եղբայրը: Նրան թվում էր, թե կարող է որեւէ բան զգալ, զգնել որեւէ վկայություն, որեւէ նշան: Սակայն նա ոչինչ չգտավ:

Այդ գործով մեծահասակ խումբը դեկավարում էր Ներին գործերի նախարարի սեղակալ, գեներալ-գնդարտե Կասիկի Տրուսինը (որն ավելի վաղ դեկավարում էր Չեռնոբիլի վթարի եւ Հայաստանի երկրաշարժի հետեւանների վերացման հարցերով շարք): Նրա հետ աշխատում էր ԽՍՀՄ ՆԳՆ 25 լավագույն աշխատակիցներից բաղկացած թիւը: Պասնաճյանի մասին ասում էին, որ նա զգուշակոր էր եւ կարող էր նստել միայն այնպիսի մեկի մեքենայում, ում լավ էր ճանաչում: Կազմվել էր այդ վարորդի ֆոտոդոքսը՝ մոտ 30 տարեկան, հասակը՝ 170-175 սանտիմետր, եվրոպական ժողովուրդի, խարսյա, փոքր-ինչ զանգուր մազերով, հագնում էր բաց գույնի վերնաձեռնարկ եւ սաբաս: Սակայն այդ նկարագրությանը համապատասխանող կասկածյալը չգտնվեց: Հետագայում արեւմտյան մամուլի սրամադրության սակ էր հայտնվել Ռուսաստանի Դաշնության Անվտանգության նախարարության 1993 թվականի դեկտեմբերի 1-ի տեղեկանքը, համաձայն որի Պասնաճյանի գործի առնչությամբ ստուգման էին ենթարկվել 4127 ավտոմեքենա, 134 բժշկական հաստատություն, զննվել էին հազարավոր նկուղներ եւ ձեղնահարկեր: Զեռական գործը մոտ 39 հաստատություն էր: Հարցախնդրության էին տանում բոլորին, ովքեր կաղ ունեին արվեստի հետ եւ շփվում էին օտարերկրացիների հետ: Լրագրող Նասախա Մեսիման իր «Ամեն ինչ իմ մաֆիայի մասին» գրքում հիշում է, որ տուն վերադառնալիս թայուսակում կրում էր նոր գնված կենդանի ձուկ, որով ցանկանում էր հյուրասիրել իրենց մոտ հյուր եկած փարիզյան հնավաճառ Վալյա Մեախինին, եւ հանկարծ իր բնակարանում հայտնաբերում է կողմնակի սրամարդու: «Ես միայն հիշում եմ, որ ձկներով փաթեթն ընկավ մանրահասակին եւ դեռևս կենդանության նշաններ ցույց չսկող ծածանները սողացին խոհանոց... Պարզվեց, որ մեր բացակայության ընթացքում բնակարանում խուզարկություն էր տեղի ունեցել եւ Վալյա Մեախինին ձեռքարկվել ու տարել էին Պետրովկա: Ամսօրը այն ժամանակ երբ ամուսինս: Մայրն ինձ մի հարց սկսեց արդյոք ծանոթ եմ Կարիկ Պասնաճյանին»

ստության համար բանարկված ուկրաինացի ոմն ֆաղբանսարկյալ Պասնաճյանին տեսել էր «Քոմիտե» բանտում: Ընդ որում, դժբախտ գալերիսն արդաչել էր, որ թույլ տան դիմել Ֆրանսիայի հյուպատոսին, որտեղից իրեն ազատեն: Պասնաճյանը իր մասին էլ, «երկաթե վարագույր» մասին եվրոպական թրիլերների ոգով: Միայն ավստու, որ ոչ ոք (բացի այդ առեղծվածային վկայից) Պասնաճյանին Քոմիտե բանտում չէր տեսել, ոչ մի հետք չէին հայտնաբերել:

Մեկ այլ, իրականությանը շատ ավելի մոտ տարբերակ էր այն, որ հավաքողը դարձել էր այդ ժամանակ ի հայտ եկած ռուսական մաֆիայի առաջին զոհերից մեկը: Ասում էին, որ նրա ստանությունը կազմակերպել էր ոմն Օլեգ Ասնակով, որն առավել հայտնի էր Ալիկ Մագադան անունով եւ դեկավարում էր ամենադաժան հանցագործ խմբավորումներից մեկը: Հետագայում նա հայտնի դարձավ Նյու Յորքում, Կիտում եւ Մոսկվայում կասարված արյունալի հաշտարարների շարքի համար:

2014 թվականին Պասնաճյանի անհետացման մասին գործի ֆնությունը վերսկսվեց: Մոսկվա էին ժամանել ֆրանսիական ֆրեական ոստիկանությունից խուզարկուներ: Նրանք մեկնում էին այն վարկածը, որ գալերիսը Մագադանի խմբավորման հետ բանակցություններ էր վարում արվեստի որո գործեր, հավանաբար՝ սրբադատներ ձեռք բերելու շուրջ: Պասնաճյանը զգուշ մարդ էր, սակայն այդ անձանց հետ շփվելիս թերազնահատել էր թե՛ նրանց դաժանությունը, թե՛ վճարակալությունը: Բանակցությունների ընթացքում ինչ-որ բան այնպիսի չստացվեց, եւ դրանք ավարտվեցին ստանությամբ: Կարող է նաեւ դասախել, որ մոսկովյան ավազակները հենց սկզբից էին որոշել վերացնել դուրսհավաք

ֆրանսիացուն եւ յուրացնել նրա մոտ եղած գումարները:

Գլխավոր կասկածյալներից էր Ալեքս 3աարը, նույն ինքը՝ Ալեքս Վալյարը, նույն ինքը՝ նախկին բռնցքամարտիկ Ալեքսանդր Պողեյսնին: Ըստ ֆնության վարկածի՝ հենց այս մարդն էր այն մեքենայի դեկին, որն անհայտ ուղղությամբ տարել էր Պասնաճյանին: Գտնվեցին վկաներ, որոնք հայտնեցին, որ Պողեյսնին ընդունել է իր մեղքը այս հանցագործության կասարման մեջ: 2014 թվականին Ալեքս Օնսարիոյի Միլիտերները բանտից, որտեղ երկար տարիներ դաժան էր կրում զինված կողոպուտի եւ կանադացի ոստիկանի ստանության համար, տեղափոխվեց փարիզյան Սանտե բանտը:

Սակայն այդ հետքը նույնպես ոչ մի բանի չհանգեցրեց: Չհաջողվեց արագացնել Պողեյսնինի հանցակցությունը Պասնաճյանի ստանությամբ: Ինչ վերաբերում է Ալիկ Մագադանին, նրանից արդեն շատ բան չէր կարող դաժանվել 1999 թվականի զարմանք նրան ստանեցին Կիտում, որից հետո մարմինը սառեցրին ձկան արտադրամասի սառնարանում, հետո մասերի բաժանեցին եւ թաղեցին անտառում:

Կա նաեւ երրորդ վարկածը: Այն շատ հայտնի է Փարիզում, այն մարդկանց շրջանում, որոնք շփվել էին Պասնաճյանի հետ եւ լավ էին հիշում նրան: Ըստ այդ վարկածի՝ գալերիսի ձեռքում մասնագիր էր հայտնվել ԽՍՀՄ Մեակույթի նախարարության մի խոշոր ղեկավար Պասնաճյանի վերաբերյալ: Խոսքը նրա համաստեղաձեղակալ հակումների (ինչը հորհրդային Միությունում, մեղմ ասած, չէր ողջունվում) կամ էլ ֆինանսական մեքենայությունների մասին էր: Հայտնի չէ, թե ինչպես էր գալերիսը ղեկավարվում սնորհներ այդ տեղեկատվությունը, սակայն ինչ-որ մասի որոշվել էր, որ նա չափազանց շատ բան գիտի: Կարիկին հանդիպում էր նշանակվել Մոսկվայի վերականգնման արհեստանոցներից մեկում, այնտեղ նրան ստանել էին, իսկ մարմինն անմիջապես այրել էին մոսկովյան վառարանում, որն օգտագործվում է խեցեղենի թեթման համար: Սակայն դա նույնպես կարող է ընդամենը ասելու լինել: Չի եղել եւ չկա ոչ մի համոզիչ աղացույց Պասնաճյանի անհետացման գործով:

Ինչ վերաբերում է Տրեսյակովյան ղեկավարարանում եւ Եմիսաժում ցուցադրված նկարների հավաքածուին՝ դրանց մեծամասնությունը մինչ օրս զննվում է Ռուսաստանում: Խորհրդային Միությունը, որի հետ գալերիսը ղեկավարվում էր կնիքով, արդեն գոյություն չունի, իսկ Ռուսաստանի Դաշնությունը մեակույթային արժեքների հետկանչի վերաբերյալ այլ օրենսդրություն ունի: Բացի դրանից, ռուսական կողմը կասկածներ ունի հավաքածուի որո գործերի «ձեռքբերման հանգամանքների» առնչությամբ:

Ներկայումս հավաքածուի ընդհանուր արժեքը, ըստ «The Art Newspaper Russia»-ի գնահատականի՝ մոտ 300 մլն դոլար է: Պասնաճյանի ժառանգությունը արվեստի ստեղծագործությունների վերադարձնելու վերաբերյալ գործը տարիներ շարունակ ձգձգվում է, եւ դրա ծայրը չի երևում: Իր հավաքածուն Փարիզից Ռուսաստան ուղարկելիս Կարիկի մեքենան վերադարձնելու վերաբերյալ գործը չի կարող անցնել, որ չէն վերադառնա ո՛չ իր նկարները, ո՛չ էլ ինքը:

<https://moskvichmag.ru>
Ռուսերենից թարգմանեց
Լուսինե Դալույանյան

Ծանոթագրություններ

- 1) Ծից չէ, ամուսնացն օրական 200-300 գրք-սարքի ընդունող վայրը չի կարող «ամենափակ վայրերից լինել»:
- 2) Համալսարանում ավարտելուց հետո Կարիկը հիմնականում լինում էր Փարիզում, նաեւ Բեյրութում եւ այլուր:
- 3) Ոչ, ռուսերեն չէր թարգմանում:
- 4) Կարիկի առաջին ժողովածուն՝ «Լուսաստանի արեւի մեջ», լրիս է տեսել Բեյրութում:
- 5) Կարիկը Վարվառային գիտեր վարուց:

Քաղաքային ավտոբուս, կամ վիճաբանության խցիկ

-Այսօրից հետո դեռ դո՛ւք եմ մնան կերթ խոսում:

- Ռադդ ֆաշի, իջի, շո՛ւս արա...

Կանգառից մտնում եմ N15 երթուղայինը եւ իմ մարմնի մեկ-սաւերորդ մասով փորձում զբաղեցնել դեռեւս ազատ մեկ ֆառակուսի սանտիմետր տարածք: Երթուղայինի վարորդը կարգադատական նախաձեռնությամբ ուղեւորներին հորդորում է խսանել, թեւ օրենքով արգելված է սահմանված նստատեղիների ֆանակից շատ ուղեւորներով երթելու: Կանգառում իմ դարձած թղթադրամին տարակուսանով է մայրում վարորդը, աղա այն վերցնում ու մանրադրամները շոտում իմ կողմ՝ զցելով գեւեղներ: Դե, եթե հիշեմ, որ վաղապես դաշտային ղեկավարումը հարձակումն է, այսօրից հետո կհասկանամ նա ծանծաղամտությունը, սաղարմն ու հրահրումները, որոնք ինքնադաշտային կամ սրտեղբուհի արագ փուլ են, որ չհասնի, մտածելով, որ վճարող չէ՞,- մեզ հետ զրույցում ասաց 40-ամյա Անի Մխիթարյանը:

Վարորդի հետ կաղված ամեն միջադեպի անդադարաւանալուց հետո, հաջորդում է նրա մեղավորությունը ժխտող՝ իրավիճակը ընթացնելու խոսքերը. «Իրենց էլ մեղադրել չի լինի», «վարորդներին էլ հասկանալ է դժեշ», «էղեղ ինքը ի՞նչ անե», «էլի եմ ասում, իրենց մեղադրելու չի»:

Այս բոլոր արդարացումներին հաջորդում են հանգամանքները, որոնց համար էլ վարորդը արդարացվում է ուղեւորների կողմից. «Իրենց գործի բնույթից էլ է, ներվայնանում են, տարբեր հաճախորդներ են գալիս. մեկը մուսաթով է խոսում, մեկը՝ կանգառից դուրս կանգառ է դաժանում, մարդիկ հոգնում են, որովհետեւ 12 ժամից ավել վարում են»,-ասաց 25-ամյա Գեւորդը:

Երբ ուղեւորներից փորձում էինք ձեռք արդյոք երթելուց ժամանակ իրենք հայտնում են իրենց դժգոհությունը այս խնդրի մասին, դարձվում է, որ դրանք հիմնականում լուր դժգոհություններ են: Մի խումբը մտածում է, որ վարորդը մեղք չունի այս տեսակետների համար, ֆանի որ իր համար եւս չեն արդարացվում դաշտային արդարացումներ, մի ուրիշ խումբ էլ դարձապես խուսափում է կոնֆլիկտային իրավիճակներից:

«Հիշում եմ ավտոբուսի այն վարորդին, ով երեկ նույն օրն էլ մոռացավ ինձ ու իմ զարմացած դեմքը, երբ ես սխալմամբ մեկնեցի իրեն 50 դրամ 100-ի փոխարեն, իսկ նա ձեռքի թեթեւ շարժումով գլխիս զցեց այն: Հիմա ամեն անգամ կանգառում վարորդին մետադարձ փոխանցելիս հազար անգամ ստուգում եմ, որ ճիշտ լինի: Աչքս, ավելի ճիշտ զլուխս, վախեցած ե՞մ»,- նշում է Անեսան:

Վարորդները իրենց աշխատանքի մասին դասնում են՝ այն անցանկալի է, բայց ստիպված են դրանով զբաղվել, ֆանի որ ուրիշ աշխատանք չեն կարողանում գտնել նրանցից մեկն էլ կասկածում է ասելով «...ծագումով ազնվական եմ, գործ չկա դառնել եմ շոտ»:

Երեւան համայնքի միջոցներով ձեռք բերված կոմպակտ դասի 100 փոքր ավտոբուսներից 30-ը, որոնք արդեն տարազորվում են երթուղիներում համադասախառնում են ժամանակից բոլոր դաժանություններ, մասնավորապես՝ ներառական են, հարմարեցված երեխայի հետ երթելու ուղեւորների համար: Նաեւ կա հավաքված են էլեկտրոնային լուսաստանակներով: Վարորդներն էլ հասուկ համազգես են կրում, Երեւանի տարբերակներով: Վճարումը իրականացվում է ուղեվարձի համար նախատեսված հասուկ արկղում, ինչը վարորդի հետ որոշակի անհարմարություններ ու վիճաբանություն չի ստեղծում:

ՍԱՌԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

«Պետությունը ես եմ»

Ֆրանսիայի թագավոր Լյուդովիկոս 14-րդին է վերագրվում «Պետությունը ես եմ» արտահայտությունը: Պատմագիրներն ասում են, որ նա բացարձակ միապետ էր, նվաճող էր, ստեղծել էր հզոր բանակ ու նավատորմ եւ նվաճողական ֆալսափականություն էր սանում Եվրոպայում:

Հայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը նույնպես երեք տարի ամեն օր հայտարարում է՝ «Պետությունը ես եմ», բայց նա նվաճող չէ, նա դադարեցրել է: Հակառակ ֆրանսիացի թագավորի, նա իր կառավարման կարճ ժամանակամիջոցում ղախտեց սարավ երկիրը եւ 2020թ. նոյեմբերի 9-ի կառիսուլացիան ստորագրելուց հետո էլ մինչ օրս մաս-մաս սարածներ է հանձնում թեմանուն: Պատերազմի ժամանակ ջախջախեց Հայկական բանակը, թեմանուն հանձնեց սղառազինությունը, ղախտեց ավարտից հետո ոչ թե վերականգնում, այլ Եւրոնակում է հետեւողականորեն ֆայթել ու բարոյալիք բանակը, ազգին ու երկրին զրկելով ինֆրադեմոկրատիայից:

Ամենազոր թեմանուն այսօր կարճ ժամանակահատվածում չէր կարող անել այն, ինչը նա արեց 30 տարեկան ղեկավարի հետ:

Ժողովուրդը բավականին ուժացած, բայց փորձում է ընդդիմանալ վարչապետի միապետական վարժապետին: Զանգի որ վարչապետի՝ երկիրը կառավարելու հարթակը ոչ թե ղեկավարի ինստիտուցիան են, այլ սոցիալական ցանցերը, մասնագետներն այս հարթակից են իրենց բացառությունները փորձում հասցնել երկրի ճակատագիրը սնորհմող միապետին: Զարեգներ են հրադարարկում, հղումներ են կատարում Սահմանադրությանը, միջազգային փաստաթղթերին, վերլուծում են, թե մինչեւ Հայաստանի եւ Ադրբեյջանի հանրապետությունների խորհրդայնացումը եւ ԽՍՀՄ-ի կազմում ընդգրկվելը որն է եղել մեր սահմանը: Համոզում են, որ ղեկ է հակադարձել տերությունների Երջանառած «վիճելի սահմաններ» արտահայտությանը, որ նոր սահմանագծում կատարելու համար իրավական հիմքեր չկան: Բացառում են, թե ինչ հետեւումներ կարող է ունենալ նոր սահմանագծումը, իրազեկում են, որ անկախների հարցը լուծվել է Արցախյան առաջին ղախտեցմից հետո եւ այլն:

Կարդում է նա այս հրադարարկումները: Հազիվ թե: Վարչապետը սոցիալական ցանցում փաստաթուղթը զարգացրեցելուց հետո միայն հարկադրված եղավ խոստովանել, որ Հայաստանի Հանրապետության ինֆրադեմոկրատիայի վերաբերյալ փաստաթուղթ է ստորագրել: Կառավարության մայիսի 20-ի նիստում, այնուհետեւ այդ օրակարգով Ազգային ժողովի հրավիրած արտահերթ նիստում ամբողջից անվորդվ հայտարարեց. «Այո, ես այդ թուղթը ստորագրելու եմ, ֆանի որ դա 100%-ով համադասախանում է Հայաստանի Երեւելին»:

Փաստաթղթի բովանդակությունը չզարգացրեց, չհնարակեց, հետեւաբար

ղարգ չդարձավ, թե Հայաստանի հանրապետությունն ինչ Երեւել կարող է ունենալ իր սարածները թեմանուն հանձնելով: Այս դեպքում ասվում է, որ ադրբեյջանցիները 4000 հա իրենց սիրապետության Երեւել են արել: Տարածներ, որոնք ինֆրադեմոկրատիայի սահմանում են, ղախտեցման Երեւել են, այնտեղ մարտեր չեն ընթացել:

Վարչապետը փաստաթղթի մասին մասնագիտական հանրային եւ ընդդիմախոսների կարծիքը չստաց: Ժողովրդի հավանությունը չստացավ, չնայած բազմիցս հիշեցրել են, որ մինչեւ վարչապետ դառնալը Հանրապետության հրադարարկում հավաքված բազանահազար ժողովրդի խոսքերը եր առանց նրա հետ համաձայնեցնելու ոչ մի կարեւոր որոշում չկայացնել:

Այս իրողությունը նորություն չէր, դարձապես նրա միանձնյա կառավարումը ցցուն դարձավ, երբ հարցերի մասսային անհրաժեշտություններն մեծացավ՝ սղառ-նալով ղեկավարի եւ ժողովրդի անվստահությանը: Ավելի սուր, երբ Արցախի հանրապետությունը կառիսուլացիայի ենթարկելուց եւ սարածների մեծ մասը հանձնելուց հետո հերթը հասավ Հայաստանի սահմաններին: Մայիս ամսին արբեյջանցիները միանգամից մի ֆանի ուղղություններով ներթափանցեցին Հայաստանի Հանրապետության սարած եւ սկսեցին հասվածաբար առաջանալ: Հրամայված է չկրակել, զինվորներն ու սեղանները սահմաններն առաջմ դադարում են բռնազննելով: Մայիսի 25-ին Գեղարքունիքի մարզի հետ սահմանային հասվածում առաջին կրակոցը հնչեց եւ կրկին զոհվեց հայ զինվորը:

Նիկոլ Փաշինյանի կառավարությունն իր իշխանության երեք տարիների ընթացքում դուռը փակել է հասարակական կազմակերպությունների առջեւ, որոնց աջակցությամբ էր ելել իշխանության: Միապետի կարգավիճակով նրան օժտեցին հենց այդ Երջանակները՝ Ն. Փաշինյանին իշխանության բերելով ավար-

կած համարեցին իրենց անելիքը: Երեք տարի ամեն օր զիջում են այն ձեռքբերումները, որ նվաճել էին սասանյակների հետեւողական եւ համառ ղախտար: Սակայն, թափանցիկ ու հաշվետու կառավարման ջանքերով ներկայացող հասարակական կազմակերպությունները չեն ստացել իրենց այդ անելը եւ երբեք չեն չանդարձարձան այդ հարցին:

Իրավունք ունենալ մտածելու, որ նրանց ղախտար ժողովրդավարական արժեքների արձանավորման համար չէր, այլ ընդամենը դերակատարին փոխելու: Հ/կ-ները բացեցին օվերսոնի դասուհանը, բայց այն չլքեցին դասողություններով: Համայնֆային ոլորտում գործող հ/կ-ներից մեկի ղեկավարը, որը համապետական ընդգրկունություն ունեցող բարեփոխումների նախագծի համահեղինակ եւ ջանքերով էր, իմ հարցին, թե ինչու չի առարկում իր ֆարգած կառավարման լավ գաղափարը խելաթափելու դեմ, ասաց՝ լռում եմ, որդեգրի նախկինները չկրակարան: Բայց չէ՞ որ այդ նախագծին, որով չափազանց ոգեւորված էր, հավանություն էին սվել «նախկինները»: Գիտեմ, որ դասախանն անկեղծ չէր, լռության զինն այլ է:

Անցած տարի 1,5 ամսում, խաղաղ ղախտաններում 14 զինվոր սղանվեց բանակում: Հասարակական կազմակերպությունները, որ ամեն մի դեմոկրատիայի հարցին աղմուկ էին բարձրացնում, ֆիլմեր նկարահանում, բողոքի ակցիաների առաջնորդում եւ այլն, լեզուսի վարչապետին հարկ չհամարեցին դադարեցնելուց հետո, ինչ-որ բան անել՝ բանակում մեղադրանք առաջացնելու համար: Նրանց չզարմացրեց, որ իրենց կուռն անգամ չդասադարձեց այդ արտահայտությունը: Կանանց իրավունքների դասողությունները որդեկորույս մայրերին ասելիք չունեցան:

Գուցե երկակի սանդղակների կիրառումը, կեղծ բարեդասությունը հասցրեց այսօրվան: Անդասախանսվության արդյունքում որդեկորույս մայրերի թիվն ավելացավ ավելի ֆան 5000-ով:

Կարծում եմ, իրենք էլ զարմացած չեն, որ անհայտ կորածների, գերեզմանների հարազատները նրանցից աջակցություն չհայցեցին: Հնարավոր է, «իրավադասողաններն» այլեւ այդպիսի օրակարգ չունեին, ֆանի որ չընդգրկեցին գերեզմանի եւ անհայտ կորածների հարցերով զբաղվող միջգերաստեչական հանձնաժողովից իրենց դուրս թողնելու դեմ:

Այսօր, երբ վարչապետն անվորդվ Աժ ամբողջից հայտարարում է՝ «Ես ես կատարեմ այդ փաստաթուղթը», վստահ է, որ իրեն կանգնեցնող չի լինելու: Ընդդիմացողների կեղծ արդեմ հայտնի է նրան եւ հակադարձում է՝ եթե վաս կառավարել, նոյեմբերի 9-ին ինձ հեռացրած կլինեի: Իսկ նա դրանից հետո էլ է եռակողմ փաստաթղթեր ստորագրել՝ միանձնյա, ոչ միայն խորհրդարանին հաշվետու չի եղել, այլեւ իր թեմակիցներին հարկ չի համարել իրազեկել: Արզործնախարարությունը «հավասարիմի» ստատու չի ստանում անգամ իր նեանակած նախարարների դարազայում:

Նախարարությունները գործում են աղանդների նման, իրենց մեջ փակված, հանրությունը տեղեկացված չէ, թե ինչ է կատարվում ներսում եւ ընդհանրապես, որեւէ բան կատարվում է: Բացահայտված բոլոր ձախտողություններն աննախադեմ նվաճումներ են ներկայացվում, անգամ ղախտեցման կրած դասողությունը: Միջազգային կազմակերպություններն, իհարկե, Եւրոնակում են ֆինանսավորել «լավ կառավարում», «մասնակցային կառավարում» եւ նման այլ ծրագրեր, բայց կառավարման որակը միայն վասարում է:

Կառավարության թվայցյալ բաց նիստերն ամենեւին բաց ու հրադարարկային չեն, զեկուցվող են միայն այն հարցերը, որոնք իշխանության զովագրի սիրույթում են, օրինակ՝ զինականների աշխատավարձը առաջիկա տարիներին բարձրացնելու եւ այսօրինակ այլ նախագծեր: Պետական ֆալսափականության խնդիրներին առնչվող բոլոր կարեւորագույն հարցերը չզեկուցվող են: Մի խոսում փաստարկ ներկայացնեմք թվերով, որը տեղ է գտել «Հեթ»-ի ծավալուն վերլուծության <https://hetq.am/hy/article/129632> մեջ: «ՀՀ վարչապետի աշխատակազմի ներկայացրած 97 հարցերից միայն 2-ն է արժանացել զեկուցված լինելու դասվին (2%), դասողությունների նախարարության 77 հարցերից 3-ը (4%), ոսկիանության 71 հարցերից 3-ը (4%), սարածային կառավարման եւ ենթակառուցվածների նախարարության 388-ից 27-ը (7%), ֆինանսների նախարարության 84-ից 6-ը (7%), ՊԵԿ-ի՝ 71-ից 5-ը (7%):

Առանձին վերլուծության թեմա են կառավարության կայացրած այն որոշումները, որոնք վիճարկվել են դասական աշխատանքում: Մեր նախնական տղավորությանը բոլորը հակաիրավական են ճանաչվել՝ ընդհանուր իրավասության դասարանից մինչեւ Սահմանադրական դասարան:

Գիտաժողով՝ ղախտության ինստիտուցիոնալ

Հունիսի 1-ին ՀՀ ԳԱԱ ղախտության ինստիտուցիոնալ միստերի դախիճում տեղի կունենան ղախտության ինստիտուցիոնալ սնորեությունը եւ Նոր ղախտության բաժնի կազմակերպած «Վերակազմյալ հնչակյան կուսակցության հիմնադրման 125 եւ Արփիար Արփիարյանի ծննդյան 170-ամյակներին նվիրված» զիտաժողով: Բացման խոսքով հանդես է գալու ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Անոս Մելիքյանը: Գիտաժողովը ողջունելու է ՀՀ ԳԱԱ հայազիտության եւ հասարակական զիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս ֆարսուղար Յուրի Սուվարյանը:

Առաջին նիստը նախագահելու է ղաղ, ղորՖետուր Սուրեն Սարգսյանը:

«Ա. Արփիարյանը «Մեակի» թղթակից» հետախոսական զեկուցումով հանդես են գալու ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ալբերտ

Խառոսյանը: «Ա. Տանայանի եւ Ա. Արփիարյանի գաղափարական ներակայությունները» թեմայով փաստահարուս հեմոլ է զիտական արդիականությանը առանձնացող զեկուցումով՝ ղորՖետուր Ս. Սարգսյանը: Այնուհետեւ «Ա. Արփիարյան. Հասարակական-ֆալսափական հայացքներն ու գործունեությունը» թեմայով զեկուցումներ են կարդալու դոցենտներ Գեղամ Հովհաննիսյանը, «ԱՄՆ-ում Հայաստանի Առաջին հանրապետության ղազմական առաջնությունը գործունեության լուսաբանումը հնչակյան մամուլի էջերում» թեմայով՝ Արմենուհի ղախտարյանը, «Արեւմուտում հայ առաջին լոգոգիտական կազմակերպությունների հիմնադիր, Վերակազմյալ հնչակյան Միհրան Սվազյանը Հայաստանի ղազմակարական կողմնորոշման մասին» թեմայով Զնարիկ Ավագյանը:

Այնուհետեւ զիտաժողովում հեռավար ձեւով «Հնչակեան կուսակցության կազմավորման ակունքներու խմբակարի մը ղախտությունը եւ ժընելի «Հեղափոխական ընկերության» ձեւավորման Թվականը» զեկուցումով հանդես կան Շվեյցարիայի կրոնների խորհրդի զլխավոր ֆարսուղար, Ասվածաբանության եւ փիլիսոփայության դոկտոր Արեւ Սանուկյանը եւ «Արմենականները. Վերլուծութիւն կազմակերպութեան առաջին Երջանակի վիճակագրական աղիսակի (1906 թ. առաջին կիսամեակ) թեմայով Բեթյուրի Հայկազյանի համալսարանի դոկտոր Անդրանիկ Տախտեանը:

Երկրորդ նիստը նախագահելու է ղորՖետուր Լուրսա Մուրադյանը:

Լսվելու են հետախոսական եւ նորություններով հարուս զեկուցումներ: Մաս-

նավորապես՝ ղաղ. Կարեն Սկրչյանի «Հնչակյան կուսակցության մասնակցությունը 1905-1911թթ. սահմանադրական հեղափոխությունը իրանահայ գաղթօջախում», դոցենտ Հանո Սուխասյանի «Հայ ժողովրդական կուսակցության «Զաղափական մոմենտի մասին» բանաձեւի ճակատագրի Երջուր», ղաղ. Արմեն Կարապետյանի «Դրվագներ Վան-Վասպուրականում հնչակյանների, արմենականների եւ դասակցականների գործունեությունից», ղորՖետուրներ Աննա Ասարյանի «Արփիար Արփիարյանը եւ Կոմիտասը», Լ. Մուրադյանի «Արփիար Արփիարյանի «Կարմիր ժամուց» վեղը», Սուսաննա Հովհաննիսյանի «Արփիար Արփիարյանը արեւմտահայ գրողների նամակահիւն», ղաղ Լուսինե ղախտարյանի «Իմաստափոխությունը հագուստ իմաստային դասում» եւ այլ զեկուցումներ:

Գիտաժողովի սկիզբը՝ ժամը 10:00: Ս.Ս.

ՀՈՎԻՏԱԿԱՆ ԱՅԿԱԶՅԱԼ

Հայկական հանրագիտարանի գլխավոր խմբագիր-stoort

Ծնունդը շնորհավոր, Գեներալ

Նախարար, գեներալ-լեյտենանտ Սեյրան Օհանյան, 2006):

Իսկ Հայ եկեղեցու Արցախի թեմի հոգևոր առաջնորդ Պարգե Սրբազանը նրան կնքել էր «Պաշտպան հայրենյաց» լուսավորչական թանգրամով...

Պաշտպանի Դաշնակազմի ղեկավար դերակատար հասակից էին ձգում սահմանադրական ուղեկալի հետ...

Նրան այդ մղումը 1944-ին սարավ թիֆլիսի հետեակային ուսումնարան, որտեղ սովորեց 3 տարի: Այդպես սկսվեց նրա զինվորական կյանքը...

1958-ին նա գործուղվեց Մոսկվայի Մ. Ֆրունզեի անվան ռազմական ակադեմիա, որը բոլորովին այլ միջավայր էր...

Դաշնակազմի ակադեմիայում նախ հմտացավ բանակի կազմակերպական կառուցվածքի, սարքեր ռազմական թափանցիկությունում...

Նա ակադեմիան ավարտեց 1961-ին եւ դարձավ ծառայության նշանակվեց Անդրկովկասում, այս անգամ՝ Արթուրյանի սարածոնում...

Այդ ժամանակ բոլորովին անսպասելի լարվածություն առաջացավ Չինաստանի հետ սահմանին՝ փոխադարձ հրաձգություն ու զոհեր եղան:

Խնդիր դրվեց Չինաստանի սահմանագծի երկայնքով առանձին դիվիզիա կազմավորելու մասին, եւ հրամանատար նշանակվեց գնդապետ Դաշնակազմը:

Այդ ճակատում դրսևորվեցին Դաշնակազմի զինվորականի ողջ սաղանդն ու հնարամտությունը, անսպասելի իրավիճակներում նրա ձիգ կողմնորոշվելու...

«Այդպես չի լինում, - հիշում էր գեներալը, - երբ դիվիզիայի հրամանատարը նման կարճ ժամանակամիջոցում արժանանում է գեներալի կոչման»:

Այնուհետև նա գործուղվեց Արեւմտահայաստանի մայրաքաղաք Բուրախոսի գործերի հարավային խմբակցության շտաբի ղեկավարի պաշտոնում: Այդ ընթացքում՝ 1976 եւ 1978 թթ-ին նա սովորեց նաեւ ԽՍՀՄ ՁՈՒ ԳՇ-ին կից դեկավար անձնակազմի ակադեմիական կուրսերում...

1980-ին գեներալը Դաշնակազմը սեղանակալեց Հյուսիսկովկասյան ՁՕ՝ հրամանատարի մարտական պատասխանության գծով սեղանակալի պաշտոնում, որտեղից 1987-ին գորաքրվեց, ինչպես ընդունված էր ասել՝ անցավ վասակած հանգստի:

Սակայն դրանից շատ չէր անցել, երբ 1988-ին լայնորեն հարաբարյան շարժում...

մը՝ «Ղարաբաղը մերն է» կարգախոսով, եւ Հայաստան եկավ նաեւ գեներալ-մայորն ու իր աջակցությունն առաջարկեց...

Չգալով, որ դարձավ նախադասարար այդ ժամանակներում լավագույն միջոցը չէ, նա ազատամարտիկների հետ հարաբերություններում...

Նա անձամբ մեկնում էր սեղեր եւ հանդիպում ջոկատների հետ, հավասարը հավասարի մեջ գրուցում, լսում նրանց կարծիքը...

Չինվորները նկատել էին, որ Դաշնակազմի ղեկավարած կամ նրա մասնակցությամբ մարտերը հիմնականում ավարտվում են հաղթանակով...

1991-ի դեկտեմբերին ՊԿ-ն ամբողջապես ներառվեց ՀՀ Պաշտպանության նախարարության կազմի մեջ, իսկ գեներալ Դաշնակազմը նշանակվեց ՀՀ ՊՆ նախարարի 1-ին սեղակալ, ՁՈՒ ԳՇ ղեկավար: Նկատելի է, սակայն, որ երբ բանակի ներքին կառուցվածքի հետ կապված առանձին հարցեր...

1991-ի դեկտեմբերին ՊԿ-ն ամբողջապես ներառվեց ՀՀ Պաշտպանության նախարարության կազմի մեջ, իսկ գեներալ Դաշնակազմը նշանակվեց ՀՀ ՊՆ նախարարի 1-ին սեղակալ, ՁՈՒ ԳՇ ղեկավար: Նկատելի է, սակայն, որ երբ բանակի ներքին կառուցվածքի հետ կապված առանձին հարցեր...

Ինչ վերաբերում է Շուշիի ազատագրմանը, որը կապված է Կոմանդոսի՝ գեներալ Արկադի Տեր-Թադևոսյանի անվան հետ եւ հայտնի է «Հարսանիք լեռներում» անվամբ, ուներ նաեւ ԳՇ-ում Դաշնակազմի գլխավորությամբ մեկնված «Հրազդան» ռազմագործողության մասին: Այն ապրիլի 29-ին սարվել է Սեֆյանակերտ, որը, ըստ ԳՇ ղեկավար սեղանակալ գնդապետ Լեոնիդ Սարսիբուլյանի, հասկապեց չէր սարքերով «Հարսանիք լեռներում»-ից: Դա չխանգարեց, սակայն, որ Դաշնակազմի գլխավորությամբ...

դրության ժամանակ գնվեց հրամանատարական կետում եւ ազատամարտիկների հետ առաջինը մտերմ շուշի:

Շուշիին հաջողորմեջ Լաչինի ազատագրումը, որն իրականացավ Դաշնակազմի անմիջական ղեկավարությամբ:

Այս հաղթարեքով, սակայն, զարմանալիորեն ընդհատվեց ներքին փառաբանական սարածախությունների շարժումը: Արթուրյանից հաջողվեց հյուսիսից՝ Շահումյան-Մարտակերտից ներխուժել ու առանց լուրջ դիմադրության վերցնել ամբողջ Մարտակերտի շրջանը, հասնել մինչեւ Սարսանգի ջրամբար, հարավում՝ Ասկերանի շրջան:

Կես տարի անց՝ 1993-ի մարտի 4-ին, միայն հնարավոր եղավ կանգնեցնել թշուրամու լայնամասշտաբ հարձակումը Սարսանգի ուղղությամբ եւ անցնել հակահարձակման: Այդպիսով սկսվեց Քելբաջարի ազատագրման գործողությունը: Հայաստանի սահմանն անցնելիս գեներալն ասաց. «Հիշե՛ք այս ժամանակահատվածը...»: Այդպես վերականգնվեց հայրենի հողերի հաղթարեքով, եւ շուրջ մեկ տարվա հաղթանակ գործողություններով ազատագրվեցին Աղդամը, Ֆիզուլին, Չանգելանն ու Կոբարդուն, եւ 1994թ. մայիսին կնքվեց հրադադարի փառապատիվ պայմանագիրը, որը գործում էր մինչեւ Ղարաբաղյան երկրորդ շարժումը (2020, սեպտեմբեր-օկտոբեր):

1993-ին ստեղծվեց ՀՀ ՁՈՒ գլխավոր ռազմական շտաբը, գլխավոր ռազմական շտաբի, ՀՀ նախագահի Պաշտպանության գծով խորհրդական նշանակվեց գեներալ-լեյտենանտ Գուրգեն Դաշնակազմը: Նա այդ աշխատանքներին լծվեց մեծ սիրով ու շատ անսպասելի արագությամբ բարձր զգացումով:

Գեներալի այդ աշխատանքները շարունակվեց շուրջ 14 տարի. կարող էր էլ շարունակվել, եթե, ինչպես ասում են, անամոք երկնում որոշ չդադարեց: Նա, շատերի համար անսպասելի, ելույթ ունեցավ փառաբանական ընդդիմության միջիններին մեկնում եւ հայտարարեց, որ իմն իր ժողովրդի հետ է: Դա, բնականաբար, դուր չեկավ իշխանություններին, եւ նա 2007 թվականին ազատվեց գլխավոր ռազմական շտաբի պաշտոնից: Մեկ անգամ էլ ընդգծեմք, որ նրա այդ աշխատանքները իսկապես նվիրում էր բանակին, առավել կատարյալ ու մարտական բանակ ստեղծելու անմնացորդ նվիրում:

Բայց բանը դրանով չավարտվեց, մի չհայտարարված ժամանակ սկսվեց նրա դեմ, բոլոր հնարավոր միջոցներով աշխատանքները նրա վասակը: Գեներալն այդ բանը զգում էր, եւ ներքին մի խռով ամբողջ նման անարդար վերաբերմունքի համար:

Այդ բանը շատ ավելի ցցուն դարձավ, երբ ժամանակին իր ղեկավարությամբ գործած մի շարք զինվորականներ արժանացան Արցախի Ազգային հերոսի կոչման, իսկ ինքը՝ ոչ:

Սակայն հայտնի ճշմարտություն է. որ փան էլ արդարությունը հիվանդանա, այն երբեք չի մեռնում: Եվ դա կատարվեց գեներալ-գնդապետի մահվանից 6 տարի անց, Արցախյան երկրորդ շարժումի ավարտին, երբ ՀՀ նախագահի հրամանով գեներալ-գնդապետ Գուրգեն Դաշնակազմի հետնախու շնորհվեց Հայաստանի Ազգային հերոսի բարձրագույն կոչում (2021, հունվար):

Արժանին մատուցվեց Արժանավորին: Փառք ու ժախով Հայաստանի Ազգային հերոս, գեներալ-գնդապետ Գուրգեն Դաշնակազմի, ում անունն անփակեցիկորեն կապված է հայ ժողովրդի մերօրյա ազատագրական պայքարի եւ հայրենիքի պաշտպանության հետ: Կասկած չկա, որ նրա կյանքն ու գործը անգահատելի օրինակ եւ հայրենասիրության իսկական դասեր կլինեն ամառապա հայ սոցիալիզմի զինվորի կամար: Ծնունդը շնորհավոր, Գեներալ: 2.05.2021

Փեթական ու մեղրը եկամտի աղբյուր Պիլոսային համաստեղ ծրագիր Վայոց շրուս

Ոչ բոլորը գիտեն, որ Վայոց Ձորի սրճարանում Երևանից սնակները վերածվել են մեղուների կացարանի: Տնակների փոխարեն գունավոր փեթակներ են, իսկ դրսից՝ յուրաքանչյուր փեթակի համար առանձնացված դասուհան, որից մեղունները սնունդ են ստանում:

Ներկա դարձված են ո՞վ կմտածեր, որ փայտից փորված սնակներում աղորո՞ղ «բնակիչները» կարող են եկամուտ առաջացնել: Տնային մեղվաբուծությունը սնեստության զարգացման ճյուղ ու գյուղացիների զբաղվածության առաջնությունը միջոց է:

Գնահատելով մարզում մեղվաբուծության զարգացման հնարավորություններն ու հեռանկարները՝ «Սյունիք-Զարգացում» ՀԿ-ն 2016թ.-ին Կանադայի «Ասկեն Արմենյան» հիմնադրամի հետ մարզում սկսեց մեղվաբուծության զարգացման պիլոսային ծրագիր, որին միացավ նաև Միացյալ Նահանգների և Կանադայի Թեմայան մեղվաբուծության միության վարչության հայաստանյան ներկայացուցչությունը:

«Մենք միացել ենք «Սյունիք-Զարգացում» ՀԿ համայնքային «Մեղվաբուծության զարգացում» սոցիալական ծրագրին, ընտրել ենք Արցախի, Քառաթաղի Երզնանի Բերձոր ֆաղափից սեղանավածներին և զբաղվածություն առաջարկելու նկատառումներից ելնելով առաջարկել միանալ ծրագրին: Ընդգրկել ենք ընթացակարգի մասին սլայդ ուղարկում աշխատանքային փորձ կամ հմտանալու կարողություններ են դրսևորել»,- ասում է Միացյալ Նահանգների և Կանադայի Թեմայան մեղվաբուծության միության հայաստանյան ներկայացուցչության սնորհ Գայանե Մուրադյանը:

Շնորհակալություն Բերձորի Վահան Թեմայանի անվան դպրոցի սնորհունակի՝ Անահիտ Քոսակյանին ընթացակարգի հասցեականության հարցում:

Ներկայացուցչի խոսքով մոնիթորինգի ընթացքում 12 ընթացակարգի ընթացում են 8-ը, որոնցից յուրաքանչյուրը, կնքվելով դրամային ազդեցություն, ստացել է մի ֆանի մեղվաբուծական իրենց համապատասխան մեղվաբուծական տարագաններով, որից ստացված մեղրաբերը երկու սարի կարող են օգտագործել սեփական կարիքների համար, իսկ երկու սարին լրանալուց հետո դասավոր են բերի 10%-ը սրամադրել կազմակերպությանը, որն էլ իր հերթին այն կսրամադրի սոցիալադրամային անադարձ ընթացակարգին:

«Ծրագիրն իրականացվում է կանադական Ասկեն Արմենյան հիմնադրամի աջակցությամբ: Նախաձեռնությունը կյանքի կոչվեց հիմնադրամի ներկայացուցիչներ Վան Արմենյանի, Թոմի Հալթոմի և Աննուան Թեռչանյանի աջակցությամբ:

2016թ-ից առ այսօր ծրագրի Երզնանյաններում ունենք 35 Երզնու, որոնք ստացել են ընդհանուր 237 մեղվափեթակ՝ մեղվաբուծական: Այն նախատեսված է մեղվաբուծությանը և սոցիալական խնդիրները»,- ասում է Սյունիք ՀԿ-ի մեղվաբուծության ոլորտի մասնագետ-համակարգող Նարեկ Սարգսյանը: Նա նաև

նշում է, որ դասընթացներ են սեղանակալներին ներկայացվում մարդկանց, այնուհետև կմտածեն մեղր արտադրելու մասին, որի նպատակն է դուրս գալ, որ ճանաչում ունենան դրամ, այսինքն՝ ստանալով մեծ լինի նաև արժեքներ:

2019թ-ին Երզնուների կողմից արժեքներ են մեղր գերմանական «Հաց աշխարհին» կազմակերպության և «Ասկեն Արմենյան» հիմնադրամի օժանդակությամբ բեռնավորվեց և ստացվել իրեն հասուկ անուն՝ «Լեռնային հրաժ»:

Արցախյան 44-օրյա դասընթացից հետո բերձորցիները հարկադրաբար սեղանակալները բնակություն են հաստատել Ե-

ղեկավար ֆաղափում և Վայոց Ձորի մի Երբ գյուղում:

Ծրագրի մասնակիցներից մեկը Սայադյան Վահեն է, որը մասնակցելով 44-օրյա դասընթացին՝ վերադարձվել է Մեխակավանում (Զաքարյի) և այժմ հաշմանդամ է: Սոցիալադրամային անադարձ ընթացակարգում կա անհավասար երեխա, և այս ծրագրի միջոցով նրան կարողացան ունենալ եկամտի աղբյուր:

Ըստ Գայանե Մուրադյանի Վահեն և իր ման Երբ օրինակը խթան է համարում, որ ծրագիրը կարողանա մեր սփյուռքային ընկերներին և ընդհանրադրամային բնակիչներին այս նախաձեռնության մասին՝ ներգրավելով նոր հովանավորներ:

«Շահառու ընտրել անհավասար և կարեւոր աշխատանք է: Կարեւոր նախադրամայիններից մեկն այն է, որ Երբ անհավասար է չլինի երկիրը և մեղվաբուծությանը վերաբերյալ որոշեց թիվներ: Բիզնեսն սկսվում է վերադաստատումից, և մեղվաբուծությունը բացառություն չէ»,- իր հերթին ասում է Նարեկը, աղա ավելացնում, որ մեղր, մոտ և այլ մեղվաբուծական աղբյուրներ ձեռք բերելու համար բավարար չէ միայն մեղվաբուծության հիմնելը. անհրաժեշտ է մեղուների մասին հոգալ ամբողջ սարկա ընթացքում:

«Մեր կարեւոր գաղափարներից է օգնել միջին օգնել: Մեր Երբ անհավասարներից մի ֆանից իրենց մեղվափեթակներից 5-ը սրամադրեցին ծրագրին, որ Արցախից եկած 4 ընթացակարգ ևս ունենա փեթակներ: Սա արդեն Երբ անհավասարության արտադրանք է. իմ Երբ անհավասար ծրագիր, իրենց Երբ անհավասար»:

Ծրագրի Երբ անհավասարներն են Ալեքսանյան Նարեկ (գ Բարձրուցի), Դոկտրինայան Տաթևիկ (գ Հերեր), Ղազարյան Հայկ (գ Երբ անհավասար), Ալյան Գարիկ (գ Վայ), Զաքարյան Անուշ (գ Մալիկա), Սայադյան Վահեն (գ Մալիկա), Կարապետյան Լեւոն (գ Թառաթումբ), Փալանջյան Մուրադ (գ Մալիկա):

Տնային մեղվաբուծության հետադարձ ճյուղ է, որը կարող է նաև եկամուտ առաջացնել: Մեղվաբուծությանը ազդեցություն միավորման սլայդների համաձայն՝ Հայաստանում ամեն սարի արտադրում է մոտ 1000 տոննա մեղր:

ՀԱՄԱՅՆ ՄԵԽԱԿԱՎԱՆ
ՀԱՄԱՅՆ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՀՊՄՀ-ի զոհված ուսանողների հիշատակը հավերժացավ խաչքարի օժանդ

Մայիսի 26-ին Մանկավարժական համալսարանի բակում (Ալեք Մանուկյան 13), սեղի ունեցավ Արցախյան 44-օրյա դասընթացում ՀՊՄՀ-ի զոհված ուսանողների հիշատակին նվիրված հուշարձանի բացումը:

Հուշարձանի բացմանը ներկա էին Անուշակյան եղբայրները ժամկետային, ՀՊՄՀ-ի ղեկավար Ռուբեն Միրզախանյանը, հոգեբուժականներ, դասուցիտներ, բուհի դրոֆեսորական և ուսանողական կազմը, զոհված հերոսների ծնողները, ուսանողներ և այլ:

Խաչքարը՝ բերված Ծիծեռնավանից, թվագրված 1601 թվականին, օրհնեց դասական գիտությունների դոկտոր դրոֆեսոր, գերազանց Սրբազան հայրը:

Խաչքարն օրհնելուց հետո Սրբազան ասաց. «Հուշարձանը սիրով ու երախտագիտությամբ կանգնեցվել է որդես հիշատակ և վկայություն Արցախյան դասընթացի նախաձեռնող հայրերի, որոնք իրենց կյանքն են դրել հայրենիքի պայծառ գալիքի զոհատրամունքին: Մենք օժեցինք այս խաչքարը մեր սուրբ եկեղեցու օրհնադրության և կանոնների համաձայն, ինչպես

օժանդ և սրբազործվում է սրբազան մի վայր, սերունդական դասեր, եկեղեցի, որ երկրորդ լցված հայրերից, գալով և համբուրելով սերունդական խաչը, միջին ստանան ասվածային օրհնություն և մխթարություն»:

Մանկավարժական համալսարանի գրադարանի սնորհ Տիգրան Պետրոսյանը սեղանակարգեց, որ 2020 թվականի Արցախյան 44-օրյա դասընթացին նույն համալսարանից 290 անձ է մասնակցել՝ և ուսանողներ, և վերջին հինգ սարկա Երբ անհավասարներ: Զոհվել է 35 ուսանող, որոնցից ութը՝ Երբ անհավասար:

Բուհի դասախոսական կազմից՝ Վարուժան Օլիհյանը, բարձրաձայնեց զոհված հերոսների անունները, որից հետո հավաքվածները ծաղիկներ խոնարհեցին հուշարձանի վրա:

Հուշարձանի բացման արարողությանը հաջորդեց երբ՝ դեղի Երբ անհավասար դասընթաց, որտեղ երբ մասնակիցները հարգամքի տուր մասնակցեցին զոհվածների հիշատակին:

ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ ԳՐՈՍՐ
ՀՊՄՀ-ի Լրագրության բաժնի ուսանողների

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակչության Լ սարի
Հրատարակիչ
«ԱՎՅԱՆ ԹԵԹԵՅԱՆ»
սոցիալ-մեղվաբուծական
հիմնադրամ
Երեւան 0010, Եզնիկ Կողբացի 20/3
e-mail: azg@azg.am,
azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ
Հավակադրադրամ (զովազդ)
հեռ. 010 582960
Համակարգչային Երբ անհավասար
«ԱԶԳ» թերթի
Թերթի միջին անդրադրամային թե մասնակցի արտադրանքները հարգիր մասնակցի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսությունում կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրադր համաձայնության խաչարագելու են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրէնքի:
Նիւթերը չեն գրախօսում ու չեն վերադարձում:
Գ Երբ անհավասար զովազդային են, որոնց թովադրադրամային համար խմբագրությունը դասախոսականին չի կրում:
«AZG» Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960
20/3 Yeznik Koghbatsi st.,
Yerevan, Armenia, 0010